

Universitat de Barcelona
Màster de Recerca en Sociologia

Tesina de Master

**PROJECTES PARTICIPATIUS EN L'ÀMBIT
CULTURAL: INNOVACIÓ SOCIAL EN L'ESTIMULACIÓ
DE CIUTADANIA A TRAVÉS DE L'ART**

Llic. *Bernat Marquilles Holgado*

Supervisió

Prof. Marisol García

Departament de Teoria Sociològica, Filosofia
del Dret i Metodologia de les Cc. Social

Màster de Recerca en Sociologia
Universitat de Barcelona

- Gener de 2011 -

Bernat Marquilles Holgado és membre de ***L'ARADA Creativitat Social* sccl**. Des del 2007, l'Arada es dedica professionalment a facilitar *espais de participació-acció* per generar projectes des de la gent i en xarxa amb els actors locals d'un territori. Aquests projectes es poden consultar a larada.net. Des de dos grans plans comunitaris, s'han generat projectes col·lectius de: Recuperació de la memòria oral i popular de varis pobles; La promoció de l'emprenedoria en l'atenció a la gent gran en l'àmbit rural del Sud del Solsonès i Alta Segarra; La promoció cultural-turística del Sud del Solsonès; La promoció comercial del barri antic de Calaf; La recuperació i promoció del patrimoni geganter del Sud del Solsonès; Recuperació de la memòria popular a través de cintes de Super 8mm; La promoció de l'associacionisme, entre d'altres.

Contacte personal: bernatmh@gmail.com (665795553)

L'ARADA®

Resum

El desenvolupament social i la ciutadania s'han convertit en un camp central en la sociologia des de la discussió de T. H. Marshall (1950). La ciutadania té a veure amb qüestions del que significa ser membre de la societat, com les identitats que es construeixen, els drets i deures, i els actes de ciutadania pels quals es forgen els ciutadans (Isin: 2008). El desenvolupament de la ciutadania es pot dur a terme com un atorgament passiu des de dalt, o com una construcció activa i crítica des de baix a través de processos de participació i construcció en la societat.

En les societats occidentals contemporànies, en les que el mercat té un paper preponderant i en un sistema globalitzat on s'apliquen noves polítiques urbanes, no es resolen i inclús augmenten processos de fragmentació de l'estructura espacial urbana i del teixit social de la ciutat, així com les desigualtats i desequilibris socio-econòmics (Moulaert, 2002: chs 1-2, en Moulaert et al., 2007: 196). Socialment apareix atomització social en grups amb escassa capacitat de poder, anomia cultural, la pèrdua de llaços, la crisi d'identitats, i la falta de capacitat negociadora per construir democràticament l'entorn social i cultural. Per altra banda, les ciutats han sigut també el marc de creació de respostes socials, com els moviments urbans, que han contribuït a superar l'atomització social. Moulaert destaca un important corrent d'estratègies alternatives de desenvolupament urbà basades en la mobilització de baix a dalt i que tenen com a protagonistes als ciutadans, i que Moulaert identifica com innovació social (Moulaert et al., 2007: 196).

Aquesta tesina contribueix a la línia de recerca científica que explora el projecte Katarsis¹ sobre "Creativitat Bottom-up per superar l'exclusió social" (Vaiou et al.: 2009). Com en aquests, l'article s'adreça a l'àmbit de la reinvençió de les arts i la cultura com a plataforma per animar estratègies socials i creatives de construcció democràtica de l'entorn social i cultural dels individus. S'estudien quatre projectes de creació participativa en tant que són projectes artístics

---

¹ KATARSIS, és un projecte finançat per la Unió Europea en el que participen 20 institucions, coordinat pel Global Urban Research Unit, Newcastle University, UK. (May 2006 – December 2009). El projecte analitza estratègies socialment creatives en diversos contextos urbans. Els informes estan a <http://katarsis.ncl.ac.uk>

d'intervenció comunitària (Ricart: 2009) d'art activisme (Felshin: 2001) que generen interaccions socials i culturals creatives, i construeixen processos de producció i expressió cultural col·lectiva i col·laborativa. Es centra l'atenció i contribució acadèmica en la innovació social inherent i generada per la metodologia participativa i oberta de recerca-acció aplicada en aquesta projectes (Villasante: 2006b).

La informació empírica per aquest article s'ha extret de quatre projectes (animats per quatre entitats diferents) aplicats a Catalunya. El treball de camp ha consistit en quatre entrevistes exploratòries a informants clau (experts i actors destacats en el camp d'estudi) i en divuit entrevistes qualitatives semi-estructurades realitzades a actors implicats en els projectes amb rols rellevants per la consecució d'aquests. S'han entrevistat dos participants per cada projecte (menys en un d'ells el qual només s'ha pogut accedir a un dels participants) i segons criteris de diferenciació i representativitat en els perfils de tots els participants.

De la informació extreta i la construcció teòrica s'explica la aportació de certes metodologies participatives en la inclusió social i estimulació d'actes de ciutadania en els participants. Són projectes que actuen com a dispositius de reconeixement cultural dels individus, així com d'aprenentatge i expressió cultural col·lectiva (d'acord amb nous drets culturals) (UUNN: 2007). A través d'estructures creatives aquests projectes obren espais de relació entre persones de diferents orígens culturals, i els atrauen i impliquen sota objectius de formació en tècniques artístiques de creació i edició (de videodocumental, fotoreportatges, i programació informàtica i gràfica d'un videojoc). Es treballa en voluntat crítica i sota formes participatives de socio-anàlisis de temàtiques en relació a la ciutadania (com les tensions i realitats culturals dels immigrants, de la gent gran, dels joves, l'espai públic i l'educació, entre altres). Aquest exercici de recerca-acció s'enfoca també al coneixement de l'entorn social, cultural i físic dels participants. L'estructura i metodologies aplicades en aquestes iniciatives són d'obertura davant l'esdevenir dels propis projectes, permetent d'aquesta manera processos socials imprevistos que esdevenen en escenes socials creatives. Els projectes s'apliquen sota una dinàmica de governança local

democràtica, és a dir, en xarxa amb altres agents locals, incloent l'administració. Ara bé, no acostumen a presentar escenaris de continuïtat i sostenibilitat del projecte i les seves dinàmiques de dinamització ciutadana generades. Cal subratllar que la reduïda mostra amb la que s'ha treballat no mostra resultats abundants d'una generació d'actes de ciutadania activista, mentre que en la fase exploratòria s'ha pogut constatar que projectes com els analitzats aquí sí que en són bons facilitadors.

Paraules clau: innovació social, creativitat social, governança democràtica, metodologia participativa (socio-praxis), ciutadania activa, actes de ciutadania i ciutadania activista,.

Projectes participatius en l'àmbit artístic i cultural: innovació social en l'estimulació de ciutadania

Introducció

En aquesta tesina s'analitzen pràctiques culturals creatives que estimulen exercicis de ciutadania en base a la interacció social, l'anàlisi social col·lectiu i l'acció ciutadana, i que ho fan amb objectius generals de dinamització comunitària i de democratització de la producció cultural. L'aportació d'aquest treball consisteix en analitzar el comportament d'aquests ciutadans, i en esbrinar com apareixen, i com treballen aquests projectes d'activació ciutadana. La tesis emfatitza el paper i la metodologia de treball d'organitzacions innovadores que actuen en processos d'innovació social en els àmbits de les arts i la cultura. Els projectes presentats constitueixen casos d'estudi que es desenvolupen en barris o municipis determinats i ho fan amb objectius específics d'inclusió social.

Davant de les condicions de fragmentació social a la ciutat, els individus poden esdevenir subjectes passius, consumidors i reproductors, o ciutadans actius, crítics i transformadors en els seus àmbits contribuint a superar les condicions de fragmentació social urbana. El present article es centra en els aspectes de ciutadania que els projectes artístics socialment creatius activen en els participants, a través de pràctiques col·lectives animades per actors externs, es a dir, no membres de les comunitats a les que pertanyen aquests participants. Es ressalta la metodologia col·laborativa emprada en els projectes estudiats com part essencial del procés d'acció ciutadana.

Concretament els quatre casos d'estudi seleccionats són projectes que treballen amb col·lectius de joves, migrants, i gent de la tercera edat, i ho fan amb objectius d'empoderament individual, grupal i/o comunitari. Aquest empoderament es concreta a través de dinàmiques d'interacció social, de treball col·laboratiu, de formació, i de creació de coneixement i accions col·lectives, reflexives i crítiques amb l'entorn i amb un mateix. Pel caràcter col·laboratiu i horitzontal del procedir d'aquests tallers o projectes, sovint els resultats són inesperats i desborden creativament qualsevol possible previsió o possible disseny previ.

Preguntes de recerca

Les preguntes que motiven aquesta recerca són: ¿Com els subjectes participants esdevenen ciutadans actius a través de projectes artístics col·laboratius? i ¿quins són els potencials i les limitacions d'aquest tipus d'intervenció social en l'estimulació d'innovació social en la ciutadania?. Els objectius d'aquest treball són els de conceptualitzar empíricament un seguit de projectes socialment creatius (Villasante: 2006b; Moulaert: 2005), i mostrar la seva generació d'innovació social en l'àmbit de l'estimulació ciutadana crítica. Com a hipòtesis de partida, es defensa que a través de metodologies participatives i socialment innovadores de formació i treball social creatiu, els dispositius construïts (els projectes d'estudi) generen actes de ciutadania en l'àmbit socio-cultural i contra l'exclusió social.

Estratègia metodològica del present treball

Aquest estudi parteix com a contribució a l'anàlisi científic d'experiències de creativitat i innovació social en la formació de ciutadans actius i potencialment activistes. Es basa en projectes d'aprenentatge i producció cultural col·lectiva a través de les arts, que incorporen processos d'interacció social creativa entre individus amb realitats culturals diferents. Partint d'un marc teòric de metodologia d'investigació-acció-participativa, s'han seguit els següents passos per portar a terme aquesta investigació. La realització d'una àmplia exploració de l'estat de la qüestió, local i internacional, identificant conceptes claus (innovació social, governança democràtica, metodologia col·laborativa o participativa, socio-anàlisis, ciutadania activa, actes de ciutadania i ciutadania activista). A través de 5 entrevistes exploratòries¹ s'ha procedit a identificar entitats que responen al perfil d'actors en l'àmbit de la formació cultural no reglada, els quals tenen l'objectiu de democratització de la producció cultural del ciutadà i que parteixen de la idea que tot ciutadà és potencialment creatiu (i que busquen activar capacitats envers el desenvolupament i accions envers la ciutadania). Són entitats de la societat civil (legal mercantils o sense afany de lucre); i treballen amb metodologies participatives. A continuació s'identifiquen

---

¹ Quatre entrevistes exploratòries: una a l'investigador i artista coordinador d'un dels casos Javier Rodrigo; una segona a la investigadora i també artista coordinadora d'un altra dels casos Marta Ricart; una tercera a Rodrigo Barahona en tant a investigador encarregat de l'estudi que Artibarrí, Fundació Desenvolupament comunitari, i altres, desenvolupen sobre el tema; i una última al coordinador d'Artibarrí Marcel·lí Puig.

projectes dirigits per aquestes entitats i seleccionats en base a que: Són projectes participatius en els que els ciutadans elaboren l'objectiu material (videojoc, documental, reportatges, etc.) en procés de diàleg i aprenentatge col·lectiu; i projectes que o bé integren grups potencialment immersos en processos d'exclusió social (immigrants, tercera edat, o grups de joves en procés de formació que aprenen a educar amb instruments que faciliten la inclusió social). A més, són projectes aplicats al territori de Catalunya entre els últims 5 anys. S'han elaborat dos esquemes de qüestionari (Annex 3) amb preguntes dirigides per una banda a ciutadans participants i per l'altra a altres actors involucrats en els projectes (s'han enregistrat en audio). La formulació de les preguntes ha sigut informada pels conceptes del marc analític, i per l'exploració d'altres casos². Aquests qüestionaris s'han respòs en entrevistes presencials a cada un dels actors, en un total de 17 entrevistats (realitzant-ne una 18a, en tant dos entrevistes per una mateixa persona implicada en dos projectes diferents). S'han seleccionat els entrevistats per raons de rellevància en la coordinació i en el joc de governança dels projectes, així com, en tant que participants dels projectes segons la representativitat de perfils participants³. Per últim, s'han transcrit les entrevistes i classificat el conjunt de les respostes pels temes i subtemes d'anàlisi seleccionats segons el marc teòric: 1. Dispositius per la creació d'escenes socials de ciutadania; 2. Objectius de ciutadania crítica i innovació social; 3. Efectes dels projectes en els individus i en les comunitats; 4. Model participatiu; 5. Metodologia de treball participativa en els projectes; 6. Relació de governança local entre els actors; 7. El repte de la sostenibilitat. El llistat de persones entrevistades s'adjunta a l'Annex 2.

Societats urbanes fragmentades, exclusió social i innovació social

En les societats occidentals contemporànies, en les que el mercat té un paper preponderant i en un sistema globalitzat on s'apliquen noves polítiques urbanes, no es resolen i fins i tot augmenten processos de fragmentació de l'estructura espacial urbana i del teixit social de la ciutat, així com les desigualtats i

---

² Informació extreta en la participació en el seminari "Transductores. Pedagogias en red" a Acvic, de 4 sessions de 3 hores cadauna i amb participació d'actors institucionals, creadors i participants de projectes com els estudiats. A més, s'han realitzat, i a través de les entrevistes exploratòries a informants clau.

³ Notar que no es va poder consumir una entrevista a un segon participant (en el projecte Santcelonigames), segons l'esquema d'entrevistes a dos participants per projecte analitzat.

desequilibris socio-econòmics (Moulaert, 2002: chs 1-2, en Moulaert et al., 2007: 196). Socialment apareix atomització social en grups amb escassa capacitat de poder, l'anomia cultural, la pèrdua de llaços, la crisi d'identitats, i la falta de capacitat negociadora per construir democràticament l'entorn social i cultural.

Per altra banda, les ciutats han sigut també el marc de creació de respostes socials, com els moviments urbans, que han contribuït a superar l'atomització social. Moulaert destaca un important corrent d'estratègies alternatives de desenvolupament urbà basades en la mobilització de baix a dalt i que tenen com a protagonistes als ciutadans en petits projectes veïnals o de petita escala, la participació ciutadana, el desenvolupament humà, el desenvolupament sostenible, les agendes multidimensionals, etc. (Moulaert et al., 2007: 196). Des d'aquesta perspectiva es fa especial èmfasi el rol de la societat civil i de la innovació social. La innovació social genera inclusió social en diferents esferes de la societat (especialment el mercat de treball, els sistemes educatius i la vida sociocultural). Des de l'esfera sociocultural estudiada aquí, cal tenir en compte les dimensions de la innovació social. Per Moulaert les dinàmiques d'integració que genera la "innovació social" es desenvolupen en tres dimensions: a través de la satisfacció de les necessitats humanes insatisfetes o alienades; en les relacions socials entre individus i grups en barris i en els territoris més amples que els comprenen (sobretot en relació a la governança, i el nivell de participació, especialment dels grups privats); en un increment de la capacitat socio-política i accés a recursos (realçar drets a satisfer les necessitats humanes i a la participació). És a dir, són iniciatives que produeixen un empoderament (Moulaert et al.: 2005; 1975). En la innovació en la governança s'entén aquesta en termes d'un augment de la democràcia i la dispersió del poder en l'acord institucional de govern, en forma de relacions més horitzontals entre la societat civil i els actors estatals. La governança "bottom-link" suposa una sinèrgia creativa per enfocar els problemes conjuntament (entre institucions i ciutadans organitzats), i permet formes d'organització i treball innovadores a l'àmbit comunitari superant les dicotomies dalt-baix i viceversa (Vaiou et al.: 2009; 35, 39).

La perspectiva d'aquesta tesina s'inspira en l'anàlisi relacional, en tant la

llum que la perspectiva del capital social ha mostrat al descriure i potenciar vincles de reconstrucció de xarxes socials com a estratègia d'invertir processos d'exclusió social. Es parteix de la sociologia crítica, pel què cal abordar l'aproximació de Margarit Mayer quan argumenta que “la perspectiva del capital social té dificultat amb certes formes de compromís o unió cívica: nous tipus d'activisme urbà i moviments que involucren la protesta i altres formes de repertoris disruptius no són contemplats per la majoria d'acadèmics del capital social, i mai en el discurs polític” (Mayer, 2003; 117).

Tot i que els projectes seleccionats en aquest treball no es presenten explícitament com a activismes o moviments socials, sí que veurem que la metodologia i les formes de governança amb les què treballen per una banda són en si innovadores, i per altra banda es caracteritzen per contemplar i en certs casos catalitzar apropiacions ciutadanes de caire disruptiu o crític. Com es veurà els projectes analitzats presenten també una metodologia de treball social innovadora i de disrupció amb els discursos i coneixements preestablerts, i es mostren oberts a la reflexió i les propostes dels participants, els quals no acostumen a desenvolupar una crítica o acció disruptiva amb els governs pertinents. Es situen en l'àmbit de la cultura, el qual ha ampliat en les noves formes de l'Estat del Benestar la seva capacitat per aplicar-se a la resolució de problemàtiques socials com l'exclusió social, la pobresa o el racisme (Yúdice, 2002: 25).

Cultura i art com innovació social

Es defineixen sovint com pràctiques artístiques, les quals però volen trencar amb el model “elitista” replantejant el paper de l'artista, del públic i de l'obra, i implicant una barreja de disciplines, tècniques, i instruments per construir processos participatius compartits entre la comunitat i l'artista (Ricart, 2009: 34). Des d'aquest posicionament conflueixen les arts i la cultura amb la innovació social en tant a eines metodològiques directores de processos de participació horitzontal (Vaiou et al.: 2009; 14,19).

Dins les pràctiques artístiques, les formes de “art activista” són les que més s'adeqüen a recollir aquest posicionament contemplat en els casos d'estudi.

Aquesta tipologia de projectes posen l'interès en el rol transformatiu de l'art, utilitzant-se aquest com a procés per permetre una determinada situació d'acció-reflexió, i com a mode important de presa de decisions i actituds amb la finalitat última de democràcia i transformació social (Felshin: 2001: 74, 77). A més, com veurem, en el marc dels “desbordaments” dels que parla Villasante (2006a; 2006b; 2006c), els projectes s'obren a efectes multiplicadors i processos emergents, així com argumenta Felshin, es converteixen en plataformes de llançament per altres iniciatives, i esdevenen referents alhora d'engegar altres projectes (Felshin: 2001: 77).

Els projectes estudiats són en tots els casos concebuts com projectes de formació en arts (vídeo, fotografia, escriptura, històries, poesia, radio, pintura, pel·lícules, drama, música, etc.) i amb objectius socials, i es financien a nivell públic des d'àmbits diversos com cultura, participació, serveis socials o immigració. Cal tenir en compte però que subtils diferències en ells comporten a la pràctica projectes amb voluntats i formes molt dispars en relació a la transformació social. En aquest sentit, cal diferenciar-les de perspectives veïnes com l'art relacional (Bourraud: 2007: 53) i l'art contextual (Ardenne: 2006; 11). La diferència essencial que cal remarcar és la que separa a les formes artístiques centrades en el procés i el producte social, de les formes artístiques que prioritzen el producte artístic i l'aportació estètica col·lectiva. Aquestes dos formes produeixen obres que s'associen a un o varis artistes i no als seus participants o col·lectius involucrats. D'aquesta manera, les vies tradicionalment artístiques o creatives poden ser una eina efectiva per implicar a la gent i generar dinàmiques de desenvolupament comunitari, com subratlla Margaret Ledwith (2008: 36-37), i com es comprova sobre els projectes seleccionats.

A la fi, és útil una definició inicial sobre els projectes contemplats en aquesta tesina com la que fa la educadora i artista Marta Ricart, essent “projectes artístics d'intervenció comunitària aquell seguit de propostes que es plantegen la construcció, l'enfortiment i l'empoderament, tan de les relacions que s'estableixen entre elles i en les que s'utilitza la creativitat com a eina metodològica. Es parteix de la idea que la posada en pràctica dels projectes artístics d'intervenció comunitària comporta la realització de propostes

participatives que, basades en la creativitat, fomenten les relacions entre les persones i contribueixen a construir marcs d'interacció que reverteixen en els participants i la comunitat en la que viuen” (Ricart 2009: 13). A més, la responsabilitat present en la presa de decisió horitzontal dels participants possibilita una major apropiació del projecte per part d'aquests (Ricart et al., 2009:84), i de responsabilitat davant els propis actes en relació als altres, en clau d'actes de ciutadania (Isin: 2009; 381). Aquests nivells d'apropiació, i a diferència d'altres formes artístiques no tant horitzontals, obren espais a desbordament socials d'allò previst. Es relacionarà més endavant aquesta aportació metodològica amb la catalització d'actes de ciutadania (Isin: 2008; 2009; White: 2008).

Es poden presentar dos escenaris en relació a la innovació social i les seves dimensions (Moulaert et al.: 2005), segons si iniciatives de l'àmbit de les arts i la cultura constitueixen innovació social, o si la innovació social es porta a terme a través de les arts i la cultura (Vaiou et al.: 2009: 15-16). Els projectes estudiats es presenten en sí com innovació social en forma d'iniciatives artístiques i culturals, però a més, s'enfoquen, a través de les arts i la cultura, a la innovació social en el camp de l'educació i la formació no reglada.

Com “a” innovació social, des del projecte KATARSIS⁴ se'n llisten els següents aspectes: pràctiques i processos innovadors; confirmació i construcció d'identitat; expressions simbòliques; producció de coneixement; relacions socials noves o reconfigurades que poden dur a l'empoderament (Vaiou et al.: 2009: 20). A més, l'art pot servir com un “llenguatge” mediador on hi ha barreres culturals o lingüístiques, contribuint al reconeixement de “l'altre”. L'art pot posar la gent en contacte amb els seus desitjos, ajudant a explorar les necessitats i somnis. L'art pot obrir espais pel pensament crític, i pot enriquir la vida d'un barri, comunitat o grup mobilitzant i inspirant accions socials i polítiques col·lectives (Vaiou et al.: 2009: 21). A través seu, la cultura és redescoberta com a cultura popular, democràticament decidida i creada (Vaiou et al.: 2009: 13).

---

⁴KATARSIS, és un projecte finançat per la Unió Europea en el que participen 20 institucions, coordinat pel Global Urban Research Unit, Newcastle University, UK. (May 2006 – December 2009). El projecte analitza estratègies socialment creatives en diversos contextos urbans. Els informes estan a <http://katarsis.ncl.ac.uk>

La via d'intervenció en innovació social també es descriu com “a través de” les arts i la cultura té també un gran potencial educatiu. Els mètodes artístics són utilitzats en les escoles per motivar i involucrar els nens d'escenaris “marginalitzats” en el procés educatiu, així com s'apliquen també processos de “interculturalització” en escoles multiètniques de barris d'Europa. Aquesta via s'enfoca en àmbits com l'educació cívica informal per la democràcia, així com per la inclusió d'immigrants en els països d'acollida (Vaiou et al.: 2009: 24).

Sobretot, la innovació social en la cultura es considera “com un procés en el què la gent s'involucra”, i com un mitjà i un objectiu en sí mateix de desenvolupament humà (Vaiou et al.: 2009: 12). Situem la tipologia de projectes objecte d'estudi dins el marc de la “innovació social” i les dimensions del desenvolupament humà citades. Durant els anys 1990 la UE ha finançat un nombre de projectes d'acció-recerca mapejant iniciatives per superar l'exclusió social, a través de la participació de les comunitats locals i els grups en projectes mobilitzant arts i cultures locals (Vaiou et al.: 2009: 14). Aquesta tesina s'adhereix a aquesta línia de recerca.

Els projectes estudiats aquí es mouen en l'àmbit cultural, sobre el qual es sustenten en ampliacions del “dret a participar en la cultura” dels Drets Humans⁵ Són d'interès aquí aspectes concrets d'aquestes ampliacions, concretament en la Declaració de Fribourg sobre els Drets Culturals del 2007, com article 5 d'accés i participació en la vida cultural en tant a “la llibertat de desenvolupar i compartir coneixements, expressions culturals, emprendre investigacions i participar en les diferents formes de creació i els beneficis”, i de l'article 8: “tota persona, individual o col·lectiva, a de tenir el dret a participar per mitjans democràtics en el desenvolupament cultural de les comunitats a les que pertany”. D'aquesta manera, també es conceptualitzen els processos estudiats en termes d'estimulació de drets i deures de ciutadania.

Ciutadania activa i crítica

S'introdueix a continuació la dimensió de la ciutadania per caracteritzar-ne els projectes com a dispositius potenciadors. Es presenta en aquesta tesina un

---

⁵ Article 15 del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals de les Nacions Unides, 1966.

plantejament teòric sobre la ciutadania que contempla aproximacions més i menys crítiques per analitzar empíricament el procés de catalització de ciutadania en els projectes estudiats. Aquesta tasca es porta a terme a través dels conceptes de “ciutadania activa” i “actes de ciutadania”.

La ciutadania és per Isin “una institució dinàmica de dominació i empoderament que governa *qui* són els ciutadans (els de dins), subjectes (estrangers, i els de fora) i menyspreables ('abjects') (aliens), i *com* són aquests actors per governar-se a sí mateixos i als altres en un cos polític donat” (2009: 384). La figura emergent que presenta Isin del “ciudadà activista” posa en qüestió la construcció donada d'aquest cos polític i amplia els seus límits.

Es contraposen primer, dos aproximacions o usos de la “ciutadania activa” segons si s'enfoca a la prestació de serveis o bé al ciudadà, segons si perpetua una aproximació elitista a la governança o si busca que tots els ciutadans s'involucrin en la democràcia local i l'autogovern per mitjà d'una adaptació institucional. Onyx parteix de les aportacions a una aproximació de la ciutadania activa en tant que performadora de drets i deures a través de la participació i contraposada a una ciutadania reduïda a un consum de drets i un compliment de les obligacions de manera passiva en les formulacions de T. H. Marshall (1950). En el seu recent estudi sobre les formes i rols de ciutadania activa en el tercer sector, Onyx investiga els significats de ciutadania activa en base a aquestes aproximacions citades, de manera que la divideix segons les formes que pot adoptar de: “compromís polític amb l'Estat; treball civil destinada a donar suport a la cohesió de la comunitat i al desenvolupament de capital social; la preocupació pels drets humans i la creació d'un món millor per tothom; i una expressió de llibertat i desenvolupament personal” (Onyx: 2010; *Sense publicar*). A la vegada que es preocupen pels desavantatges i la justícia social, no són formes de confrontació sinó més aviat de col·laboració amb el govern, pel què tan poden suposar formes conservadores de manteniment com noves formes creatives d'associació i suport mutu (ibid.), és a dir, de governança més democràtica (Vaiou et al.: 2009; 35).

Per Isin i Turner la ciutadania és essencial pel cultiu de les virtuts cíviques i

els valors democràtics (Isin i Turner: 2007: 5). Isin anima la teoria sociològica sobre la ciutadania centrant la unitat bàsica de la ciutadania en els “actes de ciutadania”. Parteix d'un anàlisi profund dels actes com a objecte de recerca, més que la situació i l'habitus dels subjectes, essent per ell aquests els que produeixen els actors que no existien abans dels actes (Isin: 2008: 37).

Engin Isin ha definit els actes de ciutadania com els "moments en què els individus, els éssers i grups demanden, afirmen, i imposen drets pels quals es defineixen a ells mateixos com formes actives i reactives de ser amb els altres" (2007). L'anàlisi dels actes sorgeix en tant que “es planteja la qüestió del què compta per la negació del subjecte, la resistència o la subversió de les orientacions, estratègies i tecnologies en els quals es veuen implicats, i en les relacions solidàries, agonístiques i alienants en les que estan atrapats”. A continuació, amb la voluntat d'investigar la transformació d'aquestes maneres a través dels actes, Isin llança la pregunta de “com els subjectes es converteixen en actors trobant formes dins o fora d'ells?” (Isin: 2009: 38). Aquesta tesina pretén contribuir a ampliar el contingut de la resposta a aquesta pregunta més enllà de la mera visió dels actes, i contemplant dispositius creatius de treball social col·laboratiu (i en tant socialment innovadors) com eines útils per la seva catalització.

La dimensió creativa dels actes de ciutadania és descrita en el primer dels tres principis que llista Isin per entendre'ls. Els interpreta “a través dels seus motius i conseqüències, que inclou que els subjectes esdevinguin ciutadans activistes a través d'escenes creades” (2009: 381). Isin sostenta una visió de la creació radical, pel què argumenta que mentre “els ciutadans activistes participen en escriure guions i crear l'escena, els ciutadans actius segueixen un guió i participen en escenes que ja estan creades”. El segon principi que els caracteritza és el fet que els actes de ciutadania no necessiten originar en nom de res, ni han d'estar necessàriament calculats i racionalitzats (2009a: 37), tot i que es puguin interpretar aquests actes sempre en relació de responsabilitat inherent ('answerability') cap a la justícia (2009b: 381). El tercer principi per teoritzar els actes de ciutadania remarca que els actes de ciutadania no es basen necessàriament en la llei o han de ser promoguts en nom de la llei.

Segons aquest, i a diferència de la ciutadania activa, s'articulen els drets dels homes (com els citats drets culturals) junt amb els drets dels ciutadans (2009b: 383). S'acoblen en aquest últim principi a la visió crítica de Margaret Mayer sobre les formes disruptives i activistes del capital social i l'amplien a tot tipus de col·lectius i individus, tan sols en base a les seves accions individuals o col·lectives.

El concepte mateix dels actes de ciutadania busca emfatitzar els moments de possibilitat creativa, és a dir, subratllar allò emergent, nou i creatiu en el procés de formació i transformació política. Melanie White subratlla l'aspecte creatiu dels actes de ciutadania, senyalant que per ser creatius el ciutadà ha de superar els més profunds lligams i inclinacions habituals i veure's provocat emocional i intel·lectualment per situacions de 'encontre' i obertura a experiències imprevistes i no calculables (White: 2008). D'aquesta manera, "l'acte creatiu de ciutadania és un en el que la resposta a la qüestió de l'acció no està assumida, això vol dir que cal plantejar la qüestió, i en resposta, hem de saltar amb incertesa" (ibid.).

Es presenta dins el marc de pràctiques d'innovació social i cultural, una relació entre les formes artístiques activistes, les disposicions creatives que sustenten els actes de ciutadania, i com veurem més endavant també les metodologies implicatives dels processos participatius estudiats i conceptualitzats per Villasante (2006b). S'estudien els projectes seleccionats com a dispositius participatius potencialment generadors d'actes de ciutadania. Cal doncs, entrar a contemplar categories conceptuals i teòriques per analitzar la dimensió participativa dels projectes estudiats.

Models participatius i metodologies participatives de les entitats en els projectes

Com s'ha remarcat, la mobilització de baix a dalt i la participació ciutadana en petits projectes veïnals o de petita escala estan a la base de les iniciatives d'innovació social. En aquesta línia, els projectes presentats aquí s'han seleccionat tant per ser originalment dissenyats per entitats externes al barri que treballen amb processos artístic-culturals i creatius en aquests, com sobretot

perquè els projectes es desenvolupen de manera col·laborativa amb els participants recalcant el rol de la societat civil en la interacció, participació, i construcció de ciutadania activa i crítica. Cal senyalar que aquesta tipologia de projectes es presenten als ciutadans amb objectius materials finals concrets (la realització de documentals, d'un videojoc, o reportatges fotogràfics). El criteri selectiu de ser entitats externes al barri respon a la voluntat d'identificar una parcel·la concreta i per l'especialització que aquestes entitats presenten, així com perquè possiblement aquesta via és de es més actives en l'àmbit de la dinamització social a través de les arts i la formació a Catalunya.

Segons el model de participació social en què es constitueix un projecte varia tant la forma organitzativa que es genera com la incidència en els individus i en el seu entorn. Geilfus elabora una "escala de la participació" en la qual es classifiquen aquestes formes organitzatives i implicatives segons el grau de decisió que la gent té en el procés. L'escala de participació de Geilfus va des de la passivitat en l'esglaió més baix, fins a l'auto desenvolupament o autogestió, passant de menys a més participació: el subministrament d'informació; la participació per consulta; la participació per incentius; la participació funcional; i la participació interactiva. Per abordar els casos d'estudi, ens fixem aquí amb els tres últims esglaons de l'escala de participació de Geilfus, el de la participació funcional, la participació interactiva i l'autogestió (Geilfus: 2005; 3)

Com veurem en més detall quan es narrin els casos de manera individual, els projectes seleccionats tendeixen a mostrar una forma mixta dels tres estadis de participació més alta, i sobretot pel que fa a la participació interactiva. En la participació funcional les persones participen formant grups de treball per respondre a objectius predeterminats pel projecte. No tenen incidència sobre la formulació, però se'ls pren en compte en el monitoreig i l'ajust de les activitats. En la participació interactiva els grups locals organitzats participen en la formulació, la implementació i l'avaluació del projecte; això implica processos d'ensenyament-aprenentatge sistèmics i estructurats, i la presa de control en forma progressiva del projecte. Per últim, l'auto desenvolupament es dona quan els grups locals organitzats agafen iniciatives sense esperar intervencions externes; les intervencions es fan en forma d'assessoria i com a socis (ibid.).

Dins del model de participació, per analitzar el procés metodològic d'interacció concreta amb el què treballen les entitats en els projectes estudiats, s'agafen aquí els referents teòric-pràctics de les metodologies participatives estudiades per Tomás R. Villasante (2006b) en tant a formes de dinamització i treball social. Aquest autor recull en el què anomena 'socio-praxis'. La socio-praxis es defineix com un conjunt de eines i pràctiques crítiques d'anàlisi i intervenció social, en la què sobresurt un estil metodològic creatiu i participatiu per a assolir objectius de desenvolupament comunitari sostenible i socialment just. Aquesta conté (Villasante: 2006b): posicions ètico-socials davant la transformació social comunitària ('estils de creativitat social' en tant a combinació de la ètica i la metodologia); grups de treball participatius i oberts, en els que s'avança en una relació horitzontal entre formador-formants o investigador-investigats en els processos d'aprenentatge i recerca; construcció de coneixement participativament i sota una sinèrgia de praxis, reflexió-acció-reflexió ("transformacions en les capacitats col·lectives i d'informació i acció per vivificar els propis processos en els que s'impliquen"); interacció social i construcció d'identitats amb "altres" ("solen actuar en xarxa de vincles entre persones i entre grups, pel què són dispositius per les aliances entres sectors socials"); creació de situacions ('analitzadors construïts') de provocació de transformació; eines vivencials i socioanalítiques d'interpretació de la realitat, o dispositius per la creativitat social (com les derives, tetralemes, els socio-grames); llenguatge ciutadà i discursos emergents; una (eco)organització de sinèrgies per la cooperació des de baix; acció de monitoreig i cronografia en el procés constructiu i davant desbordaments. A més, el procés dialògic d'aprenentatge i treball conjunt es planteja obert i s'escapa del planejament total, donant lloc a desbordaments socials, efectes multiplicadors i processos emergents en forma de salts inesperats. En conclusió, i a través de l'anàlisi d'Isin i White dels actes creatius de ciutadania (White: 2008), es pot afirmar que els projectes animats amb metodologies socio-pràxiques esdevenen dispositius que faciliten la creació de situacions i processos de generació d'actes de ciutadania i dinàmiques d'innovació social.

En etapes, aquesta metodologia socio-pràxica suposa, de manera esquemàtica: un procés participatiu obert des del seu inici amb una construcció

del Pla de treball negociat; un treball de camp i anàlisis oberts, a través d'exercicis exploratius col·lectius sobre la realitat i les temàtiques socials dels participants i la comunitat; dinàmiques de debat, i reflexió de segon grau sobre les pròpies reflexions; anàlisis relacionals de causes i efectes i propostes integrals i sostenibles; planificació estratègica i flexible davant processos desbordats; procés de realització i seguiment amb monitoreig; i tot plegat sota un rol de facilitació del coordinador, i sota un règim de control dels individus i a través de xarxes locals (eco)organitzades.

Marc analític

Taula 1. Taula teòrica d'anàlisis de sinèrgies de creativitat social

Concepte	<i>Innovació Social</i>	<i>Actes de Ciutadania</i>	<i>Socio-Praxis</i>
Estudi	Frank Moulaert, Dina Vaiou, i altres	Engin Isin, Melanie White i altres	T. R. Villasante
Actors	“Societat Civil”	Subjectes	Analistes-Formadors
Acció Social	Horitzontal	Vertical (Baix-dalt) i alhora Puntual (no alineada)	Horitzontal
Governança	Bottom-Link (superació dicotomies dalt-baix, baix-dalt)	Confrontació	(Eco)organització (sinèrgia per la cooperació des de baix)
Valors	Ètica de justícia social	Ètica i justícia	Ètico-socials
Propòsits	Inclusió social i empoderament (Satisfacció de les necessitats humanes, innovació en relacions socials, augment de la capacitat socio-política i l'accés a recursos)	Reclamació de drets i deures	Desenvolupament comunitari sostenible
Dispositius creatius	“Estratègies socialment creatives”	“Escenes creades” de manera espontània	“Analitzador construït” d'acompanyament de desbordaments creatius
Caràcter i Tempo	Procés innovador d'emprenedoria social (Llarg termini i sostenible en el temps)	Acció creadora	Metodologia d'intervenció i recerca social en xarxes socials (Llarg termini i amb final)

Espais socials	Barreres socials, polítiques i mentals	Nous llocs i escales de lluita	Persona-grups, grups-comunitats, comunitat-societat
Es pot afirmar que “la socio-pràxis és una eina que permet crear escenes i actes ciutadans de manera estratègica i per assolir situacions d'innovació social sostenibles”.			

Elaboració pròpia.

ANÀLISI EMPÍRIC DELS PROJECTES

1. Dispositius per la creació d'escenes socials de ciutadania

Els quatre projectes analitzats aquí (“Santcelonigames”, “De tothom de cadascú”, “L'Herència”, i “Avis reporters”) són projectes creatius, en tant la seva forma creada i innovadora i perquè faciliten la creació d'escenes de ciutadania, en termes d'Isin i White (Isin: 2009; White: 2008) . Són dispositius socio-analítics construïts, “analitzadors construïts” en termes de Villasante (Villasante: 2006a; 382), que col·loquen als participants en la necessitat de prendre consciència, i actituds, davant un seguit de realitats concretes (a través d'interaccions socials noves pels participants, en tant als mètodes com sobretot en relació a subjectes cultural i socialment diferents) i pel què obliguen a desenvolupar posicions (i actes) davant aquestes. Les entitats, en relacions de governança amb les institucions, generen treballs socio-pràctics, situacions de provocació en la què entren en contacte grups socials i formes identitàries diverses. En ells la cultura és redescoberta com a cultura popular, i democràticament decidida i creada (Vaiou et al.: 2009: 13). A més, en tots els projectes tant els artistes, com els participants i els actors institucionals mostren a l'origen i durant el projecte una actitud d'obertura i desconeixement de la forma i actes que contindrà i en que esdevindrà el projecte (més enllà del marc d'objectius materials concrets a assolir que a continuació es descriuran).

En el cas del **Santcelonigames** (i els Bordergames) la forma creativa i creadora construïda és la d'un taller de construcció col·laborativa on un artista ensenya a joves, especialment immigrants, els coneixements per programar un videojoc en codi lliure. La reflexió-acció gira al voltant de l'espai públic, els col·lectius i individus que l'ocupen i hi actuen i les maneres i continguts que

adquireixen, i es porta a terme una interrelació entre migrants nousvinguts i joves d'origen local. Amb el suport d'educadors i dinamitzadors locals, i a través de sortides, derives, i reflexions col·lectives els joves hi representen el seu entorn físic i humà. Dissenyen un protagonista que es veurà sotmès a “game overs” (relatiu a situacions d'exclusió social com la drogaaddicció) escollits reflexivament pels participants, i als quals es veurà evocat aquest personatge segons les accions i interaccions que desenvolupi en el municipi recreat virtualment. El projecte es porta a terme al municipi del barcelonès del que agafa el nom, Sant Celoni, durant més de tres mesos.

En el projecte que s'anomena “**De tothom de cadascú**” es produeix un video-documental de manera col·laborativa, coordinat per artistes i formadores de l'empresa Teleduca, per docents locals i membres de l'ajuntament a Sant Joan de Vilatorrada. Aquest es basa en retratar la interacció i l'intercanvi d'experiències de vida al voltant del fet migratori entre els participants al taller, joves migrants recentment nousvinguts de l'aula d'acollida de l'IES Guillem Catà de Sant Joan de Vilatorrada, i adults nousvinguts i sobretot vells migrants de l'onada migratòria del sud d'espanya dels anys 60, però també adults nousvinguts.

L'Herència és un projecte en procés en el moment de la recerca (el curs 2010-2011) on un col·lectiu d'artistes obra un espai creatiu al Museu Comarcal de Manresa per construir de manera col·laborativa una sèrie de ficció en clau documental sobre les pedagogies del segle XX. A més, el propi procés de treball es documenta en vídeo pels participants, i la seva activitat i producció esdevé una exposició oberta i participativa en l'espai del Museu Comarcal on es porta a terme. El projecte, pel moment, s'ha concretat en l'apropiació directa d'aquest per part dels alumnes de segon curs del cicle formatiu d'animació sociocultural de Manresa, i es constitueixen en un equip reflexiu amb els artistes i els educadors dels alumnes, a través del qual porten a terme una recerca documental i humana sobre pedagogies. Busquen col·laboracions i aportacions per la recerca i la confecció del serial, pel què han establert de moment relació amb escoles, grups d'avis, pedagogs, i joves de programes de qualificació professional inicials. Aquest projecte s'ha seleccionat per analitzar i subratllar el

procés i els seus efectes, en tant a projecte inacabat.

El taller per jubilats i jubilades que constitueix informalment el grup conegut com a “**Avis reporters**”, és un espai de formació i acció on un conjunt de gent gran es troben any rera any coordinats per una artista i dinamitzadora comunitària per aprendre eines digitals de comunicació. Els seus projectes avancen de forma col·laborativa i es basen en la reflexió crítica i l'acció de confeccionar reportatges socio-analítics de la realitat física i social que els envolta a la ciutat de Solsona. El grup es desenvolupa a través dels reportatges contemplats en el taller ofert per l'ajuntament, però, i a través de la col·laboració de l'artista educadora (finançada a través de noves fonts multiescalars) i l'ajuntament, esdevenen actius en el municipi amb altres projectes de reportatge fotogràfic, video-documentals, i processos audiovisuals de manera econòmicament desinteressada.

2. Objectius d'activació ciutadana i innovació social

Funcionen en tant a estils de creativitat social, i els objectius són en tots els projectes els de generar processos de dinamització social per la construcció de coneixement col·lectiu, a través d'interaccions socials innovadores i eines artístic-creatives col·laboratives. En tots els casos els aprenentatges col·lectius giren al voltant de la reflexió cultural, el coneixement de l'entorn i de l'individu, i treballen la cohesió i el reconeixement social. No són tallers enfocats a criticar i reclamar de manera activista, sinó a reflexionar i construir coneixement crític a través d'interaccions socials dialògiques. Són projectes amb un inici i un final programat. La dimensió de justícia social ve donada en aquests projectes en tant que faciliten inclusió social i estimulen la ciutadania per esdevenir crítica i activa en l'àmbit socio-cultural de la producció cultural. Els objectius de formació en les tècniques artístiques, són pels artistes i actors institucionals, importants com a eines apropiables d'expressió i acció ciutadana, però sobretot en tant que permeten processos participatius d'activació i interacció ciutadana.

En aquest sentit, es materialitzen aquests objectius concretament de la següent manera. El **Santcelonigames** s'adopta per part de l'ajuntament de Sant Celoni per tractar el tema dels usos d'un espai públic concret on s'hi acumula

molt població jove, contemplant inicialment joves d'associacions i on pel contrari s'acaba treballant principalment amb joves immigrants no associats. Els objectius per part de la dinamitzadora comunitària són els de la dinamització i empoderament dels participant i la comunitat, i experimentar amb eines artístiques per assolir-ho. Per l'artista i coordinador del projecte els objectius són els d'oferir una eina als joves pel expressar la seva realitat personal i la seva relació amb el seu entorn, i en tant a programari en codi lliure per poder esdevenir actors reproductors d'aquesta dinàmica. En el projecte **De tothom de cadascú** l'objectiu principal és tant oferir un espai d'acollida i autorepresentació per joves immigrants nouvinguts, com per treballar de manera col·laborativa entre entitats educatives, i reconèixer al mateix temps el valor social aportat per aquests. En el projecte dels **Avis reporters** els objectius institucionals i de l'artista educadora encarregada de la formació i coordinació, són els de la dinamització i participació social de la gent gran de Solsona, i especialment d'homes (els quals no acostumen a participar en els programes formatius de l'ajuntament). Per últim, a **L'Herència** els objectius principals plantejats són els de produir un coneixement de manera col·lectiva sobre les pedagogies impartides formalment el segle XX, i actualment, a Catalunya i concretament a Manresa.

Per part dels participants, i al contrari de la resta d'actors involucrats, els objectius principals es perceben en tots els casos com els d'aprendre i practicar les tècniques artístiques corresponents a través de les quals avancen els projectes. En són excepcions el cas de L'Herència, que es constitueix com part del contingut formatiu reglat del cicle formatiu d'animació sociocultural dels participants principals. I també en el cas dels adults migrants participants del projecte De tothom de cadascú, els quals fan ús però no reben formació explícita sobre videograbació i edició, i el perceben en tant a voluntariat d'acció social envers els joves nouvinguts.

3. Efectes dels projectes en els individus i en les comunitats

Taul 2 i 3. Anàlisi empíric de les dimensions dels actes desenvolupats en els projectes segons les dimensions de la Innovació Social en l'àmbit de les arts i la cultura (Moulaert et al.: 2005; Vaiou et al.: 2009). Informació extreta de les entrevistes i el treball de camp. (*)

Taula 2	<i>Projectes</i>	
<i>Dimensions de la innovació social</i>	Santcelonigames	De tothom de cadascú
Dimensió de necessitats satisfetes (percebudes)	<ul style="list-style-type: none"> - Satisfacció reconeguda de relacions socials noves i positives (<i>O. Jabri</i>) - Coneixement de l'entorn físic i social de Sant Celoni parcialment desconegut en anterioritat al projecte (<i>O. Jabri</i>) - Cert aprenentatge oral de la llengua catalana i del castellà (<i>O. Jabri</i>) - Reflexions generades al voltant de la realitat dels participants en tant les seves condicions i cultures (<i>O. Jabri, J. Rodrigo, M. Zegrí</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Producció de coneixement i reflexions noves al voltant del fet migratori dels anys 60 i l'actual, i el fenomen del racisme en un mateix i en els altres (<i>A. Moreno</i>) - Contribució considerable en la millora emocional i d'autoestima en un recent procés de dol per viudetat (<i>A. Moreno</i>) - Aprenentatges en informàtica i en edició i gravació en vídeo (<i>M. Wei</i>) - Reflexions al voltant del fet migratori dels anys 60 i actual (<i>M. Wei</i>) - Reconeixement de capacitat de reconeixement i d'expressió que genera el projecte en els participants (<i>M. Wei</i>) - Augment del reconeixement percebut en l'IES Quercus davant els joves migrants participants, tant per part dels alumnes com dels professors (<i>F. Grané</i>) - Exploració i coneixements sobre l'entorn físic i social del barri (<i>Tots</i>) - Es realitzen exercicis de reflexió i interacció per trencar estereotips i acostar realitats i experiències culturals diferents (<i>Tots</i>)
Dimensió de relacions socials establertes	<ul style="list-style-type: none"> - Primera interacció en relació de treball conjunt amb "altres" (catalans i subsaharians) per part d'un immigrant marroquí, així com primera i única experiència de treball informal associatiu i col·laboratiu en equip (<i>O. Jabri</i>) - Acció com a nexa en involucrar altres joves associats i no associats a participar, i per tant a estar en contacte directe amb els serveis socials (<i>O. Jabri</i>) - Treball participatiu horitzontal i dialogant, i dinàmiques i exercicis de debat i reflexió sobre els participants i la seva relació amb el seu entorn físic i social (<i>O. Jabri, M. Zegrí, J. Rodrigo</i>) - (<i>Tots els entrevistats</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Primera interacció amb "altres" (immigrants de l'última onada migratòria) i a més de treball conjunt (<i>A. Moreno</i>) - Primera interacció amb "altres" immigrants adults d'altres orígens al propi, i a més de treball conjunt (amb immigrants de la onada migratòria dels anys 60 i adultes marroquís) (<i>M. Wei</i>) - Relació intergeneracional enriquidora (<i>Participants i educadors</i>) - Establiment i manteniment de relacions socials i d'amistat amb dones marroquines, i empata afectiva sobre el col·lectiu de immigrants recents (<i>A. Moreno</i>) - Coneixença i relació mantinguda entre veïns, amb la tècnica i el regidor d'immigració (<i>A. Moreno</i>) - Experiència de treball col·laboratiu participatiu i dialogant (<i>A. Moreno,</i>

	<ul style="list-style-type: none"> - Es treballa en grups especialitzats però oberts i flexibles (<i>M. Zegrí, J. Rodrigo</i>) - Realització d'entrevistes a ciutadans en l'espai públic (<i>O. Jabri, M. Zegrí, J. Rodrigo</i>) 	<p><i>G. Martínez, M. Ricart</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Reflexió col·lectiva sobre els participants i les seves experiències vitals davant la pròpia migració (<i>A. Moreno, G. Martínez, M. Ricart</i>) - Sentiment de fraternitat i acollida compartit (<i>M. Wei, A. Moreno, G. Martínez, F. Graner</i>) - Es treballa en grups especialitzats però oberts i flexibles (<i>G. Martínez, M. Ricart</i>) - El regidor destaca haver après a la pràctica el valor de la gestió i confecció de projectes de manera col·laborativa entre entitats i sectors (<i>A. Marañón</i>) - S'estableix una relació periòdica i de treball col·laboratiu entre les entitats i actors relacionats amb el projecte (<i>Tots</i>). Relació que a nivell institucional s'ha mantingut en nous projectes sorgits d'una comissió educativa establerta com a resultat de les implicacions generades i la valoració positiva generalitzada en aquest projecte (<i>actors institucionals</i>)
<p>Dimensió de la capacitat socio-política i l'accés a recursos i a la participació observat</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Joves no associats entren en contacte amb serveis socials i amb borses de treball, així com als recursos informatius i als serveis informàtics del centre de joves el Safareig (<i>M. Zegrí i J. Rodrigo</i>). - Accés i ús a material audiovisual i informàtic (<i>O. Jabri</i>) - Aprenentatges en programació de videojocs en codi obert, Fotografia digital i editor Photoshop (<i>O. Jabri</i>) - Estimulació expressada de voluntat de participació social i de relacionar-se socialment (<i>O. Jabri</i>) - Aprenentatge del valor de la dimensió interdisciplinària de treball comunitari (<i>J. Rodrigo</i>) - Generació d'un producte expressiu i interactiu socio-cultural per part dels participants (el videojoc), penjat gratuïtament a la web i apropiable, transformable i reproduïble. - Enllaç per alguns dels participants nous amb una posterior assistència a l'escola d'adults del municipi i als serveis socials (<i>J. Rodrigo</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - El taller contribueix positivament en l'augment d'implicació de la participant entrevistada en l'escola d'adults de la vila com a formadora voluntària (<i>A. Moreno, G. Martínez</i>) - Accés i ús de material per videogravació i espais institucionals (<i>M. Wei</i>) - Producció d'un documental retratant les experiències individuals i col·lectives dels grups participants. - Valoració molt positiva del projecte en si (al voltant del 9 en una escala de l'1 al 10) per part de tots els participants entrevistats (menys un dels participants, que cal dir, no entenia molt bé el projecte per una manca clara de domini del català i del castellà en el moment de participació).

	- Valoració molt positiva del projecte en si (al voltant del 9 en una escala de l'1 al 10) per part de tots els participants entrevistats.	
--	--	--

Taula 3	<i>Projectes</i>	
<i>Dimensions de la innovació social</i>	L'Herència	Avis Reporters
Dimensió de necessitats satisfetes	<ul style="list-style-type: none"> - Aprenentatge sobre pedagogies innovadores, contrast de les formes sorgides el segle XX i utilització d'aquests coneixements per l'anàlisi històric i la classificació de centres educatius de l'entorn municipal (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Aprenentatges sobre gravació en vídeo (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Percepció d'augment de capacitat de reflexió sobre pedagogies i enriquitment del perfil professional (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Reconeixement de l'augment en la confiança com a animador social i en l'experiència en participació i expressió social (<i>R. Olivella</i>) - Reconeixement afectiu i comprensiu col·lectiu davant experiències educatives negatives compartides (<i>R. Olivella</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Reconeixement de l'aportació en participació social (<i>P. Guilanyà, P. Escobies</i>) - Aprenentatges en l'ús de càmeres de fotografar digitals, la edició d'imatges amb Photoshop, en gravació en vídeo, i en teoria sobre la imatge (<i>P. Escobies, P. Guilanyà</i>) - Augment molt positiu de l'estat d'ànim (<i>P. Guilanyà</i>), la satisfacció personal (<i>P. Escobies</i>), i la condició de reconeixement social (<i>P. Escobies</i>). - Augment de la imaginació artística (<i>P. Guilanyà</i>) - Reflexions col·lectives al voltant de temàtiques com l'espai públic i les seves deficiències i barreres arquitectòniques, el casc antic, la seva gent i problemàtiques, els trangènics, entre altres (<i>P. Escobies, P. Guilanyà, M. Ricart</i>)
Dimensió de relacions socials establertes	<ul style="list-style-type: none"> - Experiència i implicació en treball col·laboratiu i participatiu (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Relació amb institucions educatives, educadors i casals d'avis (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Interacció noves amb altres grups socials (joves dels programes de qualificació professional inicial) (<i>S. Merino, R. Olivella</i>), i en aquesta, primer contacte amb grups "d'altres" en relació dialògica (<i>R. Olivella</i>) - Primera experiència en expressió i explicació en una sessió de presentació del projecte a altres joves (<i>R. Olivella</i>) - Es treballa en grups especialitzats però oberts i flexibles (<i>S. Merino, R. Olivella, M. Fernández, F. Rubio</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Interacció social en intercanvi de coneixements amb grups de joves "difícils amb els estudis", i establiment "d'amistats molt maques" amb aquests. Així com coneixement d'altres veïns del municipi a través d'un reportatge (<i>P. Guilanyà, P. Escobies</i>) - Escenificació en més d'una ocasió de presentacions públiques de projectes de i per la gent gran dels serveis socials del municipi, animant les sessions a través de tasques com la realització de: l'escenificació, la presentació oral, penjar textos, posar vídeos al fons. (<i>Tots</i>) - Reconeixement i valoració de la metodologia de treball participativa del taller (<i>P. Guilanyà, P. Escobies</i>) - Establiment de forts lligams emocionals entre els

		<p>participants (<i>M. Ricart, P. Guilanyà, P. Escobies</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Relació i col·laboracions amb els grups amb els qui han compartit els espais institucionals per realitzar els seus tallers al llarg dels anys (telecentre, punt omnia, casal estel d'avis i el casal de cultura i joves de Solsona) (<i>M. Ricart</i>) - Es treballa en grups especialitzats però oberts i flexibles (<i>M. Ricart, P. Escobies, P. Guilanyà</i>)
<p>Dimensió de la capacitat socio-política i l'accés a recursos observat</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nou coneixement de possibles espais i metodologies de treball professional, així com d'individus darrera d'aquests (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Augment considerable en l'adjudicació subjectiva d'importància al fet de la participació social responsable (<i>S. S. Merino</i>) - Aprenentatge i consideració professional d'aplicar noves formes professionals d'educació basades en l'experiència viscuda, i en part ja dissenyades en un treball a classe (<i>R. Olivella</i>) - Accés i ús de material de videograbació i la nau on es treballa i s'exposa el projecte (<i>S. Merino, R. Olivella</i>) - Producció d'un blog recolzat per l'ajuntament on es publiquen regularment el seguiment del projecte pels propis participants. - Producció en procés d'un documental sobre el projecte. - Producció en procés del serial sobre les pedagogies del segle XX en clau de curts de ficció en diferents gèneres cinematogràfics. - Coneixença d'actors institucionals com el director del museu comarcal des d'on es treballa majoritàriament, i la tècnica de cultura de l'ajuntament. (<i>F. Vila, M. Fernández, F. Rubio</i>) - Valoració molt positiva del projecte en si (al voltant del 9 en una escala de l'1 al 10) per part de tots els participants entrevistats (menys el director del museu que el valora amb un 5 a la espera dels resultats finals) 	<ul style="list-style-type: none"> - Ús d'instal·lacions i material audiovisual de l'ajuntament, així com la generació d'un arxiu documental i audiovisual (<i>M. Ricart, P. Guilanyà i P. Escobies</i>) - Realització de 4 exposicions fotogràfiques, 3 video-documentals de gent gran, i un sobre el casc antic (<i>M. Ricart, P. Guilanyà i P. Escobies</i>) - Una reportatge fotogràfic es planteja i es realitza en forma de muntatges fotogràfics en clau de crítica de les deficiències i impediments en l'espai públic sentits pels participants i el col·lectiu de gent gran (<i>M. Ricart, P. Guilanyà, P. Escobies</i>) - Col·laboració habitual (i abans del taller, inexistent) amb els serveis socials per acompanyar i dinamitzar actes culturals públics, sobretot amb gent gran (<i>M. Ricart</i>) - Valoració molt positiva del projecte en si (al voltant del 9 en una escala de l'1 al 10) per part de tots els participants entrevistats.

Elaboració pròpia.

(*) NOTES:

(En parèntesis es fa notar quan un actor ho expressa. Tenir en compte qui és participant i qui dinamitzador o altri en el projecte, essent la majoria dels presentats en aquesta taula ciutadans participants). (Els actes descrits poden no correspondre exactament amb les dimensions d'innovació social, al poder-se situar sovint en més d'una d'elles). - *Taules d'elaboració pròpia*

Taula 4. Resum dels continguts d'innovació social dels projectes estudiats.

<i>Dimensions de la innovació social</i>	<i>Contingut en els projectes estudiats</i>
Dimensió de necessitats satisfetes (percebudes)	Dimensió social d'acollida, subministrament de coneixements, eines i exercicis pel coneixement de la cultura i realitat local. Reflexions generades de pensament crític i construcció de coneixement col·lectiu. Necessitat d'Inclusió social (en tant a col·lectius en risc d'exclusió social com els immigrants irregulars en els dos primers casos, la gent gran en el segon, i en el tercer cas com a joves abans d'entrar al món laboral i com a futurs actors amb professions amb potencials d'incloure socialment).
Dimensió de relacions socials establertes	Formes creatives i innovadores de generar relacions entre ciutadans. Ús de les arts i la cultura com a medidora entre grups socioculturalment diferents, i amb certes potencialitats de ser exclosos socialment. Relacions socials més enllà del grup a nivell local. Educació cívica amb i a través de pautes de foment de les relacions democràtiques participatives. Existència de dinàmiques de governança democràtiques.
Dimensió de la capacitat socio-política i l'accés a recursos i a la participació observada	Accés a recursos materials, humans, i d'espais de treball. Accés i producció de coneixements culturals de discurs col·lectiu i individual al voltant de temes de reflexió ciutadana. Connexió amb la realitat institucional i social local. Augment de les habilitats i disposicions per l'expressió ciutadana.

Elaboració pròpia.

4. Model participatiu

Els projectes seleccionats es mouen entre formes de participació funcional, interactiva i d'autodesenvolupament (Geilfus: 2005; 3). Mentre són projectes que defineixen i construeixen de manera interactiva i horitzontal la forma del projecte entre els actors que inicialment s'hi involucren (artistes, educadors, tècnics, regidors, altres involucrats) i essencialment a través del l'aportació dels ciutadans participants, acostumen a ser projectes amb una primera proposta de disseny de l'objectiu material final (videojoc, documental, foto-reportatges, exposició i video-serial) desenvolupada per les entitats especialitzades en art i educació i negociada amb els actors institucionals. Sí que és consultada la voluntat d'implicar-s'hi al grup participant (tot i trobar-se en institucions educatives formals els participants a “**De tothom de cadascú**” i “**L'Herència**”), i són grups sempre oberts a nous participants. A partir d'aquí, i amb els objectius materials citats els participants adquireixen el mateix grau de decisió i incidència en la formulació, la implementació i la avaluació del projecte, és a dir, en el procés, en el contingut i en la forma que adquirirà aquest producte creatiu col·lectiu. Els projectes es plantegen amb una data de finalització per raons de finançament. Per altra banda, donada la metodologia d'implicació i responsabilització dels participants en aquest procés, es contempla la possibilitat de que aquests s'apropiïn del projecte o esdevinguin en noves formes d'associació i acció col·lectiva més o menys autònoma. El projecte dels **Avis reporters** és el que s'acosta més a aquest nivell d'apropiació, com veurem, al trobar-se en un procés incipient de formalització i autonomia.

5. Metodologia de treball participativa en els projectes

En base a les afirmacions dels actors involucrats en els projectes es pot descriure la metodologia de treball com un procés d'investigació-acció, a través del qual els artistes i educadors no estableixen una relació jeràrquica amb els participants sinó horitzontal i de diàleg, fent emergir d'aquesta manera accions de recerca i aprenentatges col·lectius i col·laboratius amb orientacions ètico-socials. Són les entitats artístico-educatives les que aporten en primera instància la proposta d'aquestes metodologies col·laboratives i obertes, essencials en l'esdevenir dels resultats d'aquests projectes.

D'aquesta manera, els projectes estudiats mostren una gran presència dels elements de la socio-pràxis citats en el marc teòric, tot i que el procés i la forma que adopta el conjunt del dispositiu en què es configuren no es realitzen de la manera sistemàtica que planteja la socio-pràxis. La diferència més important amb aquesta metodologia de desenvolupament i participació comunitària, com ja s'ha anat esmentant, és el fet que el pla de treball inicial no és negociat per tots els involucrats en el seu inici (sí que ho és en el seu esdevenir), i l'acció de construcció participativa es centren en l'àmbit artístic-cultural i en el marc d'objectius prefixats de consecució d'un producte concret (videojoc, documental, reportatge fotogràfic). Hi són però també presents exercicis d'anàlisi, debat i reflexió, tot i que no desenvolupats de manera sistemàtica ni molt menys amb rigor científic (com sí pretén en certa mesura esdevenir la socio-praxis). Però sí que hi són presents en tots els casos les eines artístiques com a eix de socio-anàlisi, a més d'exploracions documentals, i d'exercicis creatius com les derives d'exploració social a l'espai públic.

Per altra banda, un dels aspectes més rellevants de la metodologia aplicada en ells, és el seu potent vessant creatiu i creador, a través del qual aquests projectes esdevenen experiències vivencials de praxis activa i reflexiva. A través de la seva forma socialment creativa generen interaccions socials noves en les què els subjectes, al entrar en relació amb gent culturalment i socialment "diferent" ("altres"), es veuen empesos a exercicis de reafirmació, traspàs i expressió creativa de cultura. Aquestes giren a més al voltant de temàtiques on hi són presents tensions de ciutadania (d'immigració en els dos primer projectes citats, de processos d'educació i socialització alliberadora en L'Herència, i temes varis com l'espai públic en els Avis reporters), i adquireixen coneixements i habilitats en canals de creació i expressió social (coneixements i eines de programació i representació en format de videojoc, i coneixements per l'ús i producció audiovisual).

Com ja s'ha senyalat, aquesta forma creativa i oberta permet l'aparició de processos imprevistos i desbordants que contenen un gran potencial d'animar actes de ciutadania (Isin: 2008). Es relaten diferents actes en les Taules 2 i 3, dels que es pot destacar el desbordament que suposa la implicació dels immigrants informals (i en procés de regularització) en el projecte

Santcelonigames, i a través del qual esdevenen ciutadans productors culturals a través d'un projecte institucional (i en un municipi on la dinamitzadora comunitària afirma que l'ajuntament mai havia centrat cap projecte cultural amb els immigrants com a protagonistes, tot i la visible presència d'aquests col·lectiu). I inclús a través del qual porten a terme accions de implicació d'altres joves irregulars en l'ús dels serveis socials i en la producció cultural. N'és un altre exemple d'actes de ciutadania a través de desbordaments imprevistos la forma adoptada pel projecte **De tothom de cadascú**, originàriament proposat per l'entitat artístic-cultural sobre el col·lectiu de joves nouvinguts, i adaptada a través de la interacció participativa amb el conjunt d'actors institucionals implicats per centrar-se en la interrelació cultural en la que acaba constituint-se. A través d'aquesta, els immigrants nouvinguts (també amb realitats de ciutadanes legals en procés) esdevenen actius en la producció cultural i la interacció social amb i en la realitat del municipi.

El cas de **L'Herència** és el més exemplificant de l'aportació de la metodologia de praxis, al esdevenir un procés en el què les reflexions no només van de la mà d'accions i interaccions ciutadanes, sinó que el propi projecte esdevé un 'experiment' de ciutadania al avançar a través de les formes pedagògiques innovadores sobre les que es reflexionen.

La relació de la metodologia d'aquests projectes amb la socio-praxis de Villasante s'acaba d'explicitar a continuació pel què fa als aspectes de (eco)organització (Villasante: 2006b) o governança democràtica bottom-link (Vaiou et al.: 2009).

6. Relació de governança local bottom-link entre els actors

Són projectes amb una dimensió de governança "bottom-link" (Vaiou et al.: 2009; 35) en la mesura en que són propostes de les entitats dedicades a dissenyar-los, i en els quatre casos la forma que adopta el dispositiu d'anàlisi construït ja descrits (facilitadors de creació d'escenes d'acció i interacció social) s'acorda entre els actors institucionals (educadors, directores d'institucions educatives, tècnics i referents polítics) i els artistes de les entitats de la societat civil (mercantils o associatives). El finançament és la vessant aquella on la gestió compartida manca d'assolir una governança local bottom-link, al venir

bàsicament de contractacions i finançaments públics.

El suport institucional públic representa un factor clau en l'aplicació i manteniment d'aquests projectes (política i econòmicament), i en tant que insertats en dinàmiques de governança democràtica (Vaiou: 2009; 39). El suport econòmic ve sobretot dels ajuntaments en tots els casos, i de la Diputació de Barcelona (en el Santcelonigames i De tothom de cadascú), la Generalitat de Catalunya (en L'Herència), i a nivell de Ministeri del Govern central i la Diputació de Lleida en algun dels projectes dels Avis Reporters. Existeix doncs certa dimensió de governança multinivell a escala estatal. El suport institucional de certs actors concrets acaben sent variables imprescindibles perquè s'apliquin en cada un dels casos estudiats (mirar Annex 1). En els quatre projectes els actors afirmen l'existència d'una relació periòdica i fluïda entre els coordinadors dels projectes amb i entre els actors institucionals, i que a més, en tots els casos expressen una implicació vocacional més enllà d'allò establert. Tot això és valorat positivament pel desenvolupament dels projectes, sobretot també perquè en general es comparteix una semblant visió del desenvolupament comunitari de participació i obertura a la reflexió-acció crítica. Així doncs, més enllà de la relació de construcció col·laborativa dins el grup de treball, en la seva gestió i coordinació també hi apareix aquesta dimensió en forma d'una governança compartida.

7. El repte de la sostenibilitat

Els projectes seleccionats no tenen una llarga durada, però a mig termini es concreten en processos de treball amb regularitat setmanal (consultar Annex 1). A més, com s'ha comentat, la tipologia de projectes estudiats es presenten amb un inici i un final previstos (menys el cas dels **Avis reporters** que se'n contempla una estructura de formació no reglada anual). Això es deu més aviat a les necessitats de subvenció que a les voluntats implicades. Tan és així que en tots els casos hi són presents voluntats de continuïtat. En el cas del **Santcelonigames**, el projecte, tant per l'artista com pel actors institucionals, com una eina amb possibilitats de servir de medidora en la tasca de reflexió i apropiació col·lectiva de l'espai públic per part dels ciutadans, i sobretot per les xarxes associatives del municipi. És per tant, contemplada com una eina amb potencial de cohesió social més enllà dels primers participants i programadors

de l'estructura base del videojoc. Però tot i que el codi obert permet aquesta difusió i apropiació del dispositiu, el canvi de govern de caire més conservador sembla ser una de les raons, segons una de les dinamitzadores comunitàries implicades, per les que el projecte s'atura. Així com per altra banda, aquesta ressalta “una variable clau” la cessió al cap de pocs mesos de l'agent de serveis socials “molt implicat” en el projecte, ja que la considera crucial per la continuïtat de la dinamització social generada.

El projecte **De tothom de cadascú** és valorat molt positivament per tots els actors implicats, i existeix una voluntat compartida d'aprofitar la dinàmica de dinamització comunitària i governança democràtica generada. Aquesta però no es concreta en un nou projecte col·laboratiu, ni en tornar a aplicar el mateix projecte, per manca de diners (que van arribar del nivell provincial), i perquè el conjunt d'actors institucionals implicats valora molt costós en temps i esforç humà tot el procés que ha suposat el projecte. Tot i així, es configura a conseqüència una comissió educativa al voltant del tema de la immigració on entren, no només les institucions educatives implicades en el primer projecte, sinó la llar d'infants i l'escola de la presó. En ella es debaten problemàtiques i dificultats compartides i des d'ella es genera un projecte artístic amb fins socials i d'interacció social cada any, amb una forma socialment molt innovadora en l'últim any (famílies mediadores voluntàries per la inclusió social de nouvinguts amb pautes d'exclusió social i cultural).

En projecte de **L'Herència** es troba a meitat de la vida programada, no es planteja continuació del mateix projecte ja que es contempla realitzar-ne un de nou segons una nova temàtica, i que també combinarà recerca història i producció artístic-cultural amb aspectes participatius. Tot i així, els formadors-artístes d'aquesta present edició ressalten que alguns participants del projecte han manifestat la inquietud de involucrar-se en la propera sessió.

Per últim, els **Avis reporters**, es presenten com el projecte amb una vida considerablement més llarga. La seva coordinadora ressalta la dinamització social i cultural aconseguida del grup d'avis, en tant que reconeguts a la ciutat com “els avis reporters” i considerats a l'hora d'acompanyar, dinamitzar, i documentar events socials i culturals del poble (veure Taules 2 i 3). Porten a

terme reportatges de vídeo fora del marc del taller de fotografia pel que s'acostumen a reunir, i ho fan a través de subvencions diverses des de nivells administratius que van des del municipi al ministeri de cultura. L'administració no augmenta els mesos d'aplicació del taller com porten reclamant cada any els participants, i per contra han reduït el sou de la coordinadora, que treballa les mateixes hores. Per altra banda, l'artista coordinadora del taller expressa com s'ha comentat la voluntat de constituir el grup amb símbols identitaris i logo identificatiu. Personalment aquesta dinamitzadora es planteja estratègicament la voluntat de que el grup d'avis esdevingui autònom de subvencions econòmiques i paulatinament de la seva coordinació.

Els processos de treball comunitari de la socio-praxis es plantegen a llarg termini, així com la innovació social en comunitats es planteja de manera sostenible també a llarg termini. En general però, els projectes aquí estudiats són més aviat a mig termini, i com ja s'ha expressat en altres investigacions, el tema de la sostenibilitat a llarg termini és un dels reptes dels projectes socialment creatius, perquè no es considera una de les prioritats (Moulaert et al.: 2005; 1989). L'argument de Moulaert és que si les institucions escoltessin i consideressin més aquests projectes s'adonarien que, la gent està disposada a treballar voluntàriament, essent una important manera de capitalitzar. D'aquesta manera, es podria contribuir més a un desenvolupament comunitari més just socialment exprimint el què la societat és capaç d'aportar, democratitzant els processos de governança.

Efectivament, en tots els quatre casos analitzats, i a través de les respostes dels actors entrevistats, en general es perceben al final dels projectes (o a la meitat del projecte en el cas de L'Herència) certes pautes de dinamització i implicació del grup (física i emocional). Com s'ha pogut comprovar a més, en alguns casos hi ha la voluntat explícita d'aquests, i altres actors institucionals com educadors, de continuar la línia dels projectes realitzats. Veient el conjunt de conseqüències socials pel benestar dels individus i comunitats, i davant les evidències dels beneficis i necessitat de mantenir la línia de governança democràtica per part de l'acció de les institucions governamentals locals, cal considerar el valor de continuar les dinàmiques socials generades per aquests projectes. Sembla crucial la manca de finançament i recolzament institucional

en tots els casos (explicitada pels actors entrevistats com majoritàriament per raons econòmiques que no depenen dels propis ajuntaments), pel què no es consoliden processos sostenibles. D'aquesta manera, en projectes com el Santcelonigames o el dels Avis reporters no es valoren processos sosteniguts de dinamització ciutadana comunitària, més enllà del temps del projecte, i dels actes de ciutadania dels individus participants (queda pendent l'anàlisi de les conseqüències transformacions post-projecte en el cas de L'Herència)

En el cas dels **Avis reporters** mostra la pròpia continuïtat de participants del primer taller sis anys enrera. En el cas de l'escenari a Sant Joan de Vilatorrada després del projecte **De tothom de cadascú** s'observa una nul·la continuïtat del projecte en sí, però una relativa continuïtat generada en l'àmbit institucional educatiu formal i en la seva relació amb l'ajuntament i entre ells. No és el cas del projecte **Santcelonigames**, en el qual es revela clarament el perill i flaqueza d'aquests projectes en tant que aplicats temporal i aïlladament. Així és que el participant entrevistat expressa com, a diferència de durant el projecte, abans i després d'aquest la seva vida s'ha caracteritzat per poques relacions socials, i pràcticament nul·les amb gent no marroquí. Ressalta al comprovar com actualment, deu anys després d'arribar del Marroc, encara presenta evidents senyals de desconeixement de la llengua castellana, i més de la catalana, i tot i expressar un gran entusiasme i implicació pel taller i en la voluntat de continuar el projecte (i ser valorat així per la dinamitzadora comunitària en la seva participació en el mateix).

CONCLUSIONS

S'han presentat aquí quatre projectes de creació artística col·laborativa impulsats per quatre entitats artístico-culturals amb objectius de generar canvis socials. A través de l'anàlisi dels projectes concrets i d'un seguit de marcs teòrics s'ha delineat una relació analítica (Taula 1) entre metodologies ('socio-pràxis') (Villasante: 2006a) i actes ('actes de ciutadania') (Isin: 2008), i els seus efectes socials creatius i socialment inclusors ('innovació social') (Moulaert et al.: 2005). S'apunta a aprofundir empíricament en aquest anàlisi de les metodologies implicatives de recerca-acció com a línia d'investigació sobre la innovació social.

Es planteja una interessant paradoxa a indagar en la relació entre el model participatiu dels projectes i les metodologies que la integren. Per una banda aquests projectes venen condicionats econòmicament per haver d'assolir uns resultats semi-estipulats (videojoc, documentals i reportatges), i per altra banda les possibilitats creatives i els objectius socials d'aquests projectes no són finalistes. D'aquesta manera, s'assimilen principalment al model de participació interactiu de Geilfus, tot i respondre a una participació funcional en tant a aquests objectius materials predeterminats (Geilfus: 2005; 3). Per altra banda, aquests objectius materials finals (junt amb els d'assolir aprenentatges de tècniques de creació), representen una possibilitat i una "excusa" (en tant que acostumen a ser la raó i la conceptualització que els participants en fan dels projectes), que permet la implicació de la ciutadania en un procés de construcció socio-pràctica que facilita en l'àmbit cultural i social la pràctica totalitat dels aspectes citats de la socio-pràxis i la innovació social en les arts i la cultura (i on alhora hem pogut comprovar s'assimilen aquestes dos aproximacions teòrico-pràctiques). A més, faciliten processos d'educació cívica informal i la inclusió d'immigrants en tant a formes d'innovació social a través de la cultura.

La socio-praxis esdevé en sí una forma d'innovació social. Així, l'anàlisi del primer s'ha solapat am l'altre al formar-ne part. S'ha mostrat una gran correspondència dels projectes estudiats amb la metodologia de la socio-pràxis (menys en l'aspecte de participació funcional descrit que limita el marc d'actuació col·lectiu per objectius materials de creació concrets, així com la falta de sistematització de tot el procés participatiu que els constitueix molt més informalment que una pràctica estricta de socio-pràxis). Així mateix, i més directament en relació a la innovació social, la governança que ha acompanyat l'aplicació i construcció d'aquests projectes s'assimila en gran mesura a la governança bottom-link i multinivell. A més, sembla que aquest finançament multiescalar pot ser tant una eina per possibilitar l'existència d'aquests projectes, com en pot condicionar que no se'n continuï donant suport (atesa la planificació limitada establerta, i que els ajuntaments no es consideren amb la capacitat o voluntat econòmica de recolzar la dinamització social generada). Ara bé, el fet és que aquests projectes, tot i evidenciar més potencial transformador a llarg plaç (al conservar i multiplicar a aquest nivell les energies de

dinamització i acció ciutadana generades) no acostumen a recolzar la seva integritat més enllà del termini estipulat inicialment (encara que en dos casos dels tres en els que no existeix continuïtat, s'allarguen els projectes un breu termini més per assegurar-ne un tancament adequat pels implicats) (Annex1).

Els projectes presenten formes creatives de generació d'interacció social i ciutadana (com 'analitzadors construïts') (Villasante: 2006a). En tots els casos les vies i tècniques artístiques s'apliquen per catalitzar processos d'interacció social i creació d'escenes d'acció ciutadana (Isin: 2008) (Taules 2, 3 i 4). En els projectes analitzats els "artistes" que proposen i coordinen els projectes, utilitzen el seu rol i categoria social en un sentit activista (Felshin: 2001) per catalitzar processos oberts de participació i construcció ciutadana. Aquests es possibiliten a través de treballar al voltant de preguntes temàtiques i de reflexió sobre aspectes socials i culturals dels ciutadans, i a través de interaccions socials innovadores, que duen a dinàmiques reflexives de socio-anàlisi i expressió cultural popular (Vaiou: 2009). S'inclouen doncs a la definició que Ricart fa dels 'projectes artístics d'intervenció comunitària' (Ricart: 2009).

És minso el vessant de "ciutadania activista" dels actes ciutadans dels projectes, en el sentit més disruptiu d'Isin i Mayer, en part perquè no es confronten amb cap llei, ni avancen directa ni conscientment en termes de justícia, més enllà de l'àmbit de drets i responsabilitats culturals esmentats (NNUU et al.: 2007). Sembla que la reduïda mostra amb la que s'ha treballat no mostra resultats abundants en la generació d'aquest tipus d'actes de ciutadania, al constatar en la fase exploratòria que altres projectes com els analitzats aquí sí que en són bons facilitadors. Cal recollir la pregunta sobre quines són les raons que faciliten la generació d'aquest tipus d'actes de ciutadania més activistes i disruptius en projectes artístico-culturals comunitaris, i sota la metodologia del socio-anàlisi.

Són doncs més presents en els casos analitzats, els actes de ciutadania en tant a actes en els què els participants afirmen, a través de la pràctica, drets culturals de manera creativa, i pels quals es defineixen els propis actes com formes actives d'estar amb els altres (Taules 2, 3 i 4). El caràcter de capital social disruptiu (Mayer: 2003) i d'activisme ciutadà ve més en tant a dispositius

que presenten un potencial per possibilitar-los que per les poques mostres de que es consumin com a tals (Taules 2, 3 i 4). Els dispositius creats, són projectes que atrauen a la població principalment per l'interès formatiu en les eines artístiques o l'espai creatiu. Al no enfocar-se i convocar la població públicament i d'avant mà a la crítica i disrupció, els distancia d'assolir-ho finalment en el relatiu període en què es porten a terme, no obstant el procés i les matèries tractades s'obren a aquest activisme.

L'aportació d'interès d'aquest anàlisi empíric és identificar aquesta tipologia de projectes i destacar-ne l'aportació metodològica com a formes d'innovació social, i de generació d'innovació social, en i a través de l'àmbit de les arts i la cultura (Taules 4 i 5). Així mateix, se'n ressalten els efectes d'obertura desbordant, i d'emergència de processos i actes socials ciutadans i institucionals de democratització (Villasante: 2006a; White: 2008; Vaiou: 2009). Es converteixen en certa mesura, en tant a que són formes d'art activista i processos de participació social, en plataformes de llançament per iniciatives d'acció i crítica social (Felshin: 2001: 77,). Cal subratllar que la reduïda mostra amb la que s'ha treballat no mostra resultats abundants d'una generació d'actes de ciutadania activista, mentre que en la fase exploratòria s'ha pogut constatar que projectes com els analitzats aquí sí que en són bons facilitadors.

Bibliografía

- Ardenne, P. (2006). "Un arte contextual". Cendac. Murcia
- Bourraud, N (2007). "Estética relacional". Buenos Aires, Adriana Hidalgo Editores.
Scribd: <http://www.scribd.com/doc/20953306/Estetica-relacional-Nicolas-Bourriaud>
- Felshin, Nina (2001) "¿Pero esto es arte? El espíritu del arte como activismo" en: Modos de hacer. Arte crítico, esfera pública y acción directa, Paloma Blanco, Jesús Carrillo, Jordi Claramente, Marcelo Expósito (editores), España, Ediciones Universidad de Salamanca.
- Geilfus, Frans (2005). 80 herramientas para el desarrollo participativo, Diagnóstico, Planificación, Monitoreo y Evaluación. IICA - Holanda/LADERAS C.A.
- Freire, P. 1970. "Pedagogía del oprimido" (Jorge Mellado, trad.). Siglo XXI, Espanya.
- Isin, E.
(2008). Acts of Citizenship, Engin F. Isin and Greg M. Nielsen.
(2009). Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. Politics and International Studies (POLIS), The Open University, Walton Hall, Milton Keynes, MK7 6AA, UK.
- Ledwith, Margareth. "Community development. A critical approach" (2008). A BSW/Policy Press title. Bristol.
- Marshall, Thomas Humphrey (1950). Citizenship and Social Class, and other Essays, Cambridge.
- Moulaert F., Martinelli F., Gonzalez S. and Swyngedouw E.
(2005). "Towards Alternative Model(s) of Local Innovation". Urban Stud 2005; 42.
(2007) Social innovation and governance in European cities: urban development between path dependency and radical innovation, European Urban and Regional Studies 14, 195–209.
- Nardone, M. et al. (2006). "Los grupos solidarios de microcrédito y la generación de capital social". IDICSO (Instituto de Investigación en Ciencias Sociales). Serie Documentos de Trabajo del IDICSO (SDTI). Universidad del Salvador. Ciudad de Buenos Aires, República Argentina.
- Onyx, J. Kenny, S. Brown, K. (2010). "Active Citizenship: An Empirical Investigation". UTS, Sydney, NSW, Australia, Deakin University, Melbourne, Victoria, Australia. *Article en procés de publicació.*
- Ricart, Marta (2009). "Processos creatius transformadors. Els projectes artístics d'intervenció comunitària protagonitzats per joves a Catalunya". Ediciones del Serbal.
- UUNN (1966). Pacto Internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales de las Naciones Unidas. <http://www2.ohchr.org/spanish/law/cescr.htm>
- UUNN, ODDC, OIF (2007). Declaración de Fribourg sobre los Derechos Culturales. http://www.culturalrights.net/descargas/drets_culturals239.pdf
- Vaiou D., Konstantatos H., Siatitsa S. (2009). "Bottom-up Creativity to Overcome Social Exclusion". KATARSIS, Deliverable 2.
- Villasante, Tomás R.
(2006a). "La SOCIO-PRAXIS: un acoplamiento de metodologías implicativas" en: Metodologías de investigación social. Introducción a los oficios. Ediciones LOM. Santiago de Chile.
(2006b): "Lo comunitario y sus saltos creativos". Cuadernos de Trabajo Social 248. Vol. 19 (2006): 225-254. Universidad Complutense de Madrid.
(2006c). "Desbordes creativos. Estilos y estrategias para la transformación social". La Catarata. Madrid.
- White, M. (2008) "Can an Act of Citizenship be Creative?" in Engin F. Isin and Greg Nielsen (eds.) Mediating Acts of Citizenship. London: Zed Books, pp. 44-56.
- Yúdice (2002). "El recurso de la cultura. Usos de la cultura en la era global". Barcelona: Gedisa.

ANNEX 1

NARRACIÓ DESCRIPTIVA D'ENTITATS I PROJECTES

ENTITAT: Xarxa Bordergames

	Bordergames
Tipus d'organització	Xarxa associativa amb professionals autònoms
Àmbits en els que treballa	Àmbit de les noves TIC i programació de software lliure amb immigrants. Formació de formadors.
Origen i membres	Origen en la iniciativa particular d'una associació d'activisme a través de les arts, i esdevinguda una eina autònoma a ser coordinada per professionals de l'art i les noves tecnologies.
Objectius concrets	La construcció de la realitat en el videojoc pels propis participants, expressant les seves narratives. Es busca generar debats i reflexions sobre les causes i conseqüències de les fronteres simbòliques que regeixen els participants, i plantejar alternatives.
Objectius amb els que es presenta al públic	Taller per saber construir un videojoc
Metodologies de treball	A través de diferents tècniques de comunicació i negociació i mediació es desenvolupa un treball transdisciplinar entre la pedagogia crítica des de l'aprenentatge dialògic i el treball col·laboratiu i l'educació amb les TIC i el treball de recerca i acció participativa.
Subsistència econòmica	Subvencions Ajuntaments i Generalitat, i a través d'associacions de joves i veïnals.
Web	www.sindominio.net/fiambarrera/bordergames/index.htm

Bordergames

El Bordergames és un projecte d'art col·laboratiu dissenyat originàriament per la Fiambarrera Obrera que s'aplica en base a una xarxa de treball, i que es concreta en una sèrie de tallers, un editor i un motor de videojocs lliures i gratuïts dissenyats amb codi obert. La iniciativa permet als joves construir col·lectivament un videojoc a partir de la seva experiència immediata i en

l'entorn on viuen. El Bordergames implica un treball transdisciplinari entre: la pedagogia crítica des de l'aprenentatge dialògic i el treball col·laboratiu; l'educació amb les TIC a través del treball amb software lliure, música, weblogs i treball d'edició d'imatge, i de disseny de 3D de forma creativa; i el treball de recerca i acció participativa al treballar en xarxa amb diferents col·lectius.

La idea del Bordergames prové del contacte del col·lectiu La Fiambrera Obrera amb una organització de "pandillers" a Los Angeles, i davant la necessitat dels membres de reflexar la seva realitat de violència entre bandes i policial, així com per expressar la seva cultura a través del seu llenguatge i cultura. És doncs, una idea sorgida per aquest col·lectiu de joves de realitzar un videojoc i que La Fiambrera Obrera dissenya. La Fiambrera ha sigut i és part de xarxes veïnals i polítiques com la Red de Lavapiés a Madrid o l'Asamblea vecinal de l'Alameda a Sevilla. Ha col·laborat amb organitzacions com Amnistia Internacional, Molotov o Ninguna Perona és llegal, elaborant campanyes i materials conjuntament. És a més, responsable de l'edició d'alguns llibres sobre art crític i acció directa.

El projecte adquireix una forma de xarxa descentralitzada i gestionada per individus i entitats autònomes de diferents regions de l'Estat. És doncs un projecte que adquireix autonomia del seu fundador, La Fiambrera Obrera essent gestionat per diferents equips en diverses ciutats de l'estat espanyol i en l'escena internacional. Bordergames s'emmarca dins l'Associació Sabotaje Contra el Capital Pasàndoselo Pipa (SCCPP) per raons de gestió econòmica dels professionals que el portin a terme en diferents territoris. Aquesta associació és una xarxa de grups que porten a terme projectes de crítica social i desobediència civil a través d'eines com les revistes Mundos Soñados, els civils inflables, les bosses YOMANGO, el pitbull mecànic, OKUPASA Gestoria d'Okupació immobiliària, i el Bordergames. Sota una visió dels moviments anti-globalització com en crisi, plantejant formes d'acció directa i de construcció d'alternatives al nivell micro-social i quotidià, els grups i projectes emparats sota la SCCPP es centren en la pràctica de l'acció crítica per assolir canvi social.

Emmarcat dins de la proposta metodològica de la investigació-acció-participativa, Bordergames busca la participació de les pròpies persones que viuen la realitat a intervenir en el procés de construcció del videojoc. Es dissenya doncs, com a eina perquè siguin els més directament afectats per les mateixes fronteres qui prengui la iniciativa de construir ells mateixos les narratives que dirigeixen el joc i les seves situacions. Es busca l'apropiació del videojoc tant en la seva elaboració com en el seu posterior ús com a eina.

L'objectiu és originalment el de “provocar debats i reflexions sobre les causes i les conseqüències de les fronteres que rodegen els participants (...) i incitem a que es plantegin alternatives des d'un format tan obert, i quotidià i cada cop més accessible, com és internet i els vidiojocs (...)”. Bordergames es planteja com una coincidència en sí de fins i mitjans, remarcant el potencial polític i constituent de noves agencialitats a través de la creació. “Autonomia en aquest context significa dotar-se d'eines perquè aquells als que se'ls nega per llei els més bàsics drets polítics, sindicals i socials puguin construir-se com agents socials tot i les múltiples fronteres”. En un marc d'anàlisi del capitalisme global, Bordergames defineix les fronteres com aquelles que “tramen tot tipus de realitats amagades o fora de focus, la immigració és impossible de considerar al marge de l'explotació i la precarietat laboral, els problemes amb la vivenda..”.

El projecte s'ha aplicat amb joves de Madrid, Barcelona, Berlín, Girona, Sitges, Sant Celoni, Rif o São Paulo entre d'altres.

[Http://sccpp.org](http://sccpp.org)

http://www.sindominio.net/fiambrrera/sccpp/feb_may/bordergames.htm

<http://www.sindominio.net/fiambrrera/bordergames/index.htm>

PROJECTE: Santcelonigames

Santcelonigames és el nom que adquireix l'aplicació del projecte Bordergames al municipi de Sant Celoni. És doncs una eina telemàtica que a través de la reflexió crítica dels individus i l'espai públic busca convertir la pròpia

experiència dels participants en matèria d'experimentació, debat i intervenció. Des de Bordergames, i el Javier Rodrigo com a coordinador del projecte en aquests municipi, plantegen la pràctica artística que suposa la creació col·laborativa d'aquest videojoc, com una eina pedagògica que defensa l'autonomia dels individus i com a fonament per la pràctica política i comunicativa d'altres agents socials. En el Santcelonigames, tant educadors com artista i participants es troben tres hores cada dimecres a la tarda, durant els mesos de Març, Abril, Maig, i part del més de Juny, més 6 o 7 mesos afegits de postproducció desenvolupats per l'artista i personal programador extern.

El projecte s'aplica després d'una intervenció de diagnosi dels usos i usuaris d'un parc del municipi de Sant Celoni freqüentat per joves i per la mediació comunitària. El projecte el suggereix la mateixa entitat que porta el diagnosi, la Fundació Desenvolupament Comunitari (FDC), els quals mantenen un paper actiu en la seva aplicació i coordinació (per part de Mercè Zegrí), junt amb l'educador dels serveis socials de Sant Celoni (Quim Framís), una segona dinamitzadora comunitària de la Diputació de Barcelona (del projecte de treball social comunitari i participació EIRENE, Anna Martínez) i el tècnic, artista i tallerista encarregat de l'aplicació en el territori del projecte Bordergames (Javier Rodrigo).

És doncs, un projecte on conflueixen actors diversos (educadors, dinamitzadors comunitaris, artistes) i institucions a diferents escales (l'ajuntament de Sant Celoni acollint el projecte i aportant els educadors i l'espai de reunió, el punt juvenil El Safareig), i la Diputació de Barcelona emparant la dinamitzadora del programa EIRENE i la dinamitzadora de FDC (junt amb la diagnosi prèvia de l'espai públic i la seva realitat social). Forma part d'un grup de projectes que l'ajuntament porta a terme en relació a la mediació juvenil. Per l'aplicació i l'èxit en la bona relació de governança establerta, en aquest projecte sembla clau per la dinamitzadora comunitària treballant prèviament en el territori, el pacte d'esquerres i la comissió transversal sensible al tema comunitari en el govern de Sant Celoni, junt amb el suport de la Diputació de Barcelona a través del Pla D'Acció Comunitària.

A diferència d'altres Bordergames, en aquest cas s'enfocava originalment al municipi amb la voluntat d'implicar el teixit associatiu de Sant Celoni i per generar una dinàmica d'interconnexió i reflexió conjunta sobre l'ús de l'espai públic. Inesperadament, i tot i la vida activa del teixit associatiu, el col·lectiu que acaba implicant-s'hi més és un grup informal de joves migrants sobretot marroquins, però també de l'Àfrica subsahariana, romans i paquistanís. Gaudeixen en la part final d'una interacció col·laborativa en la construcció del videojoc i les seves narratives amb un grup de joves catalans, i especialment catalanes, d'associacions diverses. Són 20 joves els participants que contribueixen de manera més substantiva en la consecució del producte final, el videojoc Santcelonigames.

ENTITAT: Teleduca

	Teleduca
Tipus d'organització	Societat Civil Particular.
Àmbits en els què treballa	Producció audiovisual com a eina de comunicació, dinamització i interacció social. Formació de formadors.
Origen i membres	Agrupació particular de quatre persones: Carme Mayugo i Majó (Llic. en periodisme), Montserrat Moix Puig (Doctora en Pedagogia), Sara Reñé Cabezas (Llic. en Filologia Catalana), i Marta Ricart (Llic. en Belles Arts).
Objectius concrets	Fomentar l'adquisició d'una consciència social crítica davant la realitat mediàtica que ens envolta; contribuir a la incorporació dels mitjans de comunicació i de l'educació mediàtica en els àmbits educatius; elaborar i aplicar propostes i activitats de formació inicial i permanent per a col·lectius de professors i periodistes; i apropar i divulgar la realitat dels mitjans de comunicació a la població en general i contribuir a millorar el seu ús i coneixement.
Metodologies de treball	Amb referents de la pedagogia crítica, els seus projectes són de formació en eines de

	comunicació incitant als participants a l'auto producció i expressió a través d'aquestes.
Subsistència econòmica	El funcionament de l'entitat és majoritàriament a través d'encàrrecs i subvencions públiques en municipis i barris de Catalunya.
Web	www.teleduca.org

Teleduca

Teleduca és una societat civil particular amb seu a Barcelona que s'inicia el 1996, sota el marc de la educació en comunicació, per tres professionals provinents de la filologia catalana, el periodisme i la educació. Els components de Teleduca han estat: Carme Mayugo i Majó (Llic. en periodisme), Montserrat Moix Puig (Doctora en Pedagogia), Sara Reñé Cabezas (Llic. en Filologia Catalana), i Marta Ricart (Llic. en Belles Arts). Amb la incorporació l'any 2000 d'aquest últim membre provinent de la Fundació independent d'estudis socials Jaume Bofill, Teleduca passa de ser un projecte de comunicació en educació a la producció audiovisual com a eina de comunicació, dinamització i interacció social ("Primer era una eina per 'adonar-se de' i va canviar a ser una eina per 'projectar'"). L'estructura de l'entitat està variant la seva forma durant el transcurs d'aquest estudi, essent definitivament abandonat per les seves membres menys Carme Mayugo.

La base teòrica de Teleduca és l'educació popular, la pedagogia crítica i la teoria crítica dels mitjans, enfocada a construir en positiu les pròpies narracions de vida pels propis participants en els projectes. Els seus projectes són de formació en eines de comunicació incitant als participants a l'auto producció i expressió a través d'aquestes. Es mouen en els àmbits dels audiovisuals, la ràdio, la premsa i internet, a través de tallers de formació i construcció col·laborativa amb col·lectius socials concrets (joves en centres educatius, avis, migrants, etc.), i que es conclouen en formes diverses com programes de ràdio i espais virtuals d'Internet, però sobretot reportatges, videoficcions i documentals col·lectius. Acostumen a ser tallers anuals que en molts casos es repeteixen per més de tres anys, amb els mateixos

participants o amb nous grups d'edat en el cas de centres educatius. Tot i començar a treballar en el marc de televisions locals, els canvis en la privatització d'aquests serveis els van obligar a redirigir-se àmbits i institucions educatives. El funcionament de l'entitat és majoritàriament a través d'encàrrecs i subvencions públiques en municipis i barris de Catalunya.

Entre els objectius que persegueixen es troben els de: fomentar l'adquisició d'una consciència social crítica davant la realitat mediàtica que ens envolta; contribuir a la incorporació dels mitjans de comunicació i de l'educació mediàtica en els àmbits educatius; elaborar i aplicar propostes i activitats de formació inicial i permanent per a col·lectius de professors i periodistes; i apropar i divulgar la realitat dels mitjans de comunicació a la població en general i contribuir a millorar el seu ús i coneixement.

PROJECTE: De tothom de cadascú

Aquest projecte de l'empresa d'educació en comunicació s'enfoca sobre la realitat de l'augment de la població nouvinguda estrangera experimentat a la població de Sant Joan de Vilatorrada en l'última dècada. L'ajuntament de Sant Joan de Vilatorrada, amb programes com els Plans de Recepció i Acollida (PRAM) desenvolupa, en el moment d'aplicació del projecte, accions al voltant de la interculturalitat i la integració social dels nouvinguts. Sota aquest marc, el llavors recent regidor d'Iniciativa per Catalunya els Verds d'Immigració Albert Marañón, accepta el Juliol del 2007 una proposta de la Diputació de Barcelona, a través del Consell Comarcal del Bages, per aplicar el projecte de la realització d'un documental produït i protagonitzat per la població nouvinguda al municipi.

Al setembre del 2007 es posa en marxa aquest projecte, que més endavant adquirirà el nom "De tothom de cadascú", un taller d'interacció social i formació audiovisual que es presenta i esdevé amb l'objectiu material de produir un documental fruit del treball conjunt entre l'alumnat de l'Aula d'Acollida de l'IES Quercus, i alumnat col·laborador del Centre de Formació de Persones Adultes

del municipi. Es posen en relació un grup d'adults de la gran onada migratòria dels anys seixanta protagonitzada per persones que procedien principalment d'Andalusia i Castella, i un grup de joves i adults de nacionalitats diverses com Ucraïna, Marroc, Romania o la Xina. D'aquesta manera, la producció audiovisual col·lectiva i col·laborativa o participativa esdevé una eina per generar intercanvi d'opinions, vivències i sentiments entre els i les protagonistes. Aquest projecte es va realitzar entre els mesos d'Octubre del 2007 i Març del 2008, en encontres de dos hores setmanals cada dilluns al matí o a la tarda.

El projecte es proposa des de Teleduca com un projecte educatiu enfocat inicialment als alumnes de l'aula d'acollida de l'IES Quercus. Teleduca presenta la idea oberta, i a través del diàleg entre Teleduca, les directores de l'IES Quercus i l'Escola d'Adults, i especialment per l'aportació del regidor d'Immigració, es decideix traspasar la frontera de l'IES i plantejar el projecte en una interrelació entre aquestes dos institucions educatives.

La planificació inicial del taller l'aporta Teleduca, i s'acaba d'amollar a les disponibilitats i horaris dels dos grups educatius. El taller es porta a terme setmanalment en sessions de dos hores, a les quals assisteix un cop al més talleristes de Teleduca (primer la Marta Ricart i més endavant la Neus García), pel què avancen principalment sota el pes des educadors de l'IES Quercus (Flora Grané i Ramón Barlam) i la educadora i directora de l'Escola d'Adults (Guillermina Martínez). El projecte es troba sota un seguiment i suport constant del regidor d'Immigració Albert Marañón, i la tècnica d'immigració Maria Casanovas.

El projecte culmina el 23 de maig de 2008 en una presentació pública en una festa comunitària on es reuneixen més de 200 persones entre participants, familiars, amics i veïns de Sant Joan de Vilatorrada. S'allarga el projecte dos sessions més del previst amb fons municipals per permetre la participació dels implicats en el disseny de la edició final del documental. Es presenta el projecte

per part dels participants, el regidor d'Immigració, l'alcalde, els educadors i directors dels centres educatius, els talleristes de Teleduca i el representant de la Diputació de Barcelona, i on es fa una exhibició de folklore per part de tres associacions culturals del municipi d'orígens diversos.

En aquest cas el regidor d'immigració i participació configura l'impuls inicial i la voluntat clau d'esdevenir el projecte en una governança democràtica, seguit per una gran implicació dels representants dels centres educatius implicats en el grup motor, valorada així per tots els actors entrevistats.

ENTITAT: LaFundició

	La Fundició
Tipus d'organització	Cooperativa
Àmbits en els que treballa	Educació i producció cultural amb joves en centres educatius. Formació de formadors.
Origen i membres	Origen familiar format per Mariló Fernández, Francisco Rubio, Anne Pauly (provinents de les Belles Arts)
Objectius concrets	Engagar projectes socialment innovadors per potenciar la capacitat d'agència dels individus implicats.
Metodologies de treball	Treball transdisciplinar a través d'una educació crítica basada en processos de treball i construcció de coneixement horitzontals.
Subsistència econòmica	Subvencions públiques (80% Generalitat – Memorial democràtic, 20% Aj. de Manresa)
Web	www.lafundicio.net

La Fundició

La Fundició és una cooperativa de serveis educatius i producció cultural formada per un grup de persones que provenen de les belles arts i treballen des del 1999 en projectes creatius i innovadors en l'àmbit educatiu i cultural. Esdevenen cooperativa l'any 2006, passant a enfocar-se més en el camp de

l'educació i l'art, i treballen per la construcció de manera col·lectiva de coneixement i cultura per potenciar la capacitat d'agència de tots els individus implicats en els projectes que generen. Aquesta indisciplinarietat respon també al seu interès en “repensar i redistribuir la manera i els llocs on s'elaboren i es transmeten els sabers, i es basa en l'anàlisi i la conscienciació de les relacions entre aquests i el poder”. Les principals línies d'actuació de La Fundició són ara: d'una banda la producció de projectes de continuïtat amb centres educatius i culturals, basats en un treball de col·laboració i per l'altra la gestió integral de serveis pedagògics.

Els membres de La Fundició posseeixen experiència en el disseny i gestió de serveis educatius (activitats extraescolars i tallers reflexius en suports artístics oberts, programes educatius per a centres d'art) i en la producció cultural (gestió d'equipaments i producció d'exposicions, seminaris, workshops, publicacions, etc). Els seus projectes deriven en alguns casos en apropiacions per part de la societat civil que generen autonomia ciutadana, i per tant afavoreixen una governança més democràtica. Aquests són projectes com Open-roulotte, una iniciativa de ràdio comunitària gestionada comunitàriament amb suport municipal, i iniciada com un projecte educatiu amb el CEIP El Martinet, o el projecte EspaiDer3 que deriva d'un treball educatiu de reflexió de la institució educativa, amb un grup d'estudiants de 3er i 4rt d'ESO de l'IES Joanot Martorell d'Esplugues de Llobregat, i el qual deriva en l'auto-construcció i auto-gestió, per part dels alumnes de l'IES, d'un centre cultural i educatiu, i que finalment es veu fracassat pel posicionament contrari de l'administració pública i la institució educativa.

PROJECTE: L'Herència

L'Espai Memòries és una iniciativa que sorgeix del Museu Comarcal de Manresa, amb el suport polític i econòmic de l'ajuntament i especialment de l'aportació econòmica del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya. És un projecte per a la recuperació de la memòria democràtica del segle XX a

la capital del Bages, obert a la participació de tothom, que incorpora la creació artística contemporània com a element diferencial en el procés de recerca i reflexió. Ubicat al Museu Comarcal de Manresa en una nau de més de 400m², neix amb la voluntat de generar un marc innovador i interdisciplinari per a la producció cultural. L'equip que coordina l'espai la formen membres dels projectes residents, Francesc Vilà en tant director del Museu, Mercè Argemí com a tècnica de patrimoni de la regidoria de Cultura, Oriol Fontdevila com a comissari del projecte, i la pedagoga Agnès Torres en condició d'assessora científica. Cada any hi haurà dos equips de treball anomenats Arxiu en Procés i Projecte de Creació Artística.

L'Espai Memòries, en procés dins d'una temporalitat de 5 anys, recull per aquest primer any el tema de les pedagogies del segle XX en el que hi resideixen dos projectes l'Herència, com a Projecte de Creació Artística, i l'Arxiu en Procés format enguany per Laia Ramos, Daniel García i Oriol Lujan. Ambdós projectes són processos que alhora s'exposen i es treballen dins l'espai Memòries, i busquen a la fi del primer any escolar la consecució de productes materials. L'Herència l'impulsen el col·lectiu artístic La Fundició i s'enfoquen a produir de manera col·laborativa una sèrie de ficció a l'estil televisiu sobre les pedagogies del segle XX, per un període de treball de 9 mesos. L'Arxiu en Procés que es construeix per mitjà de la recerca històrica documental i el treball amb testimonis històrics. A banda, l'espai Memòries recull un seguit d'activitats com un cicle de documentals i debats a l'entorn de la memòria històrica batejat amb el nom de Retro-visor, i diverses exposicions temporals.

S'estudia aquí el projecte de l'Herència que origina la Fundició i porta a terme junt amb divuit alumnes i dos professors (els professors Joan Morros i Llorens Planes) del segon curs del mòdul d'animació sociocultural de l'IES Guillem Catà de Manresa, i es constitueix en un procés obert a col·laboracions amb altres centres educatius i de la societat civil en general. El grup motor de l'Herència, format per aquests actors, es troben cada dijous de 9 a 13h a l'Espai Memòries

per coordinar-se i avançar en el conjunt de fases sobreposades del projecte. Aquestes es divideixen en; una primera de recerca històrica que fonamenti la creació del serial; una segona de producció del serial; una tercera de creació d'un espai pedagògic, de producció i difusió d'aquests processos obert al públic; i una quarta de producció d'un documental que registri tots aquests processos.

El suport de l'ajuntament va en direcció a polítiques culturals per la recuperació de la memòria històrica, i no tan directament a les metodologies participatives que agafen els projectes en concret, on sí que es posa cert accent des del recolzament que dona Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya. En aquest projecte, és clau l'enfocament del director del museu comarcal la tècnica de cultura i especialment el comissari de l'exposició qui proposa La Fundició com a artistes invitats.

ENTITAT: Marta Ricart i Masip

	Marta Ricart
Tipus d'organització	Professional Autònoma
Àmbits en els què treballa	Recerca, educació, formació artística i dinamització comunitària a través de la producció audiovisual i altres formes creatives.
Origen i membres	Diplomada en Belles Arts i amb 34 anys d'edat, ha exercit com a professora d'educació artística i com a dinamitzadora comunitària.
Objectius concrets	Objectius de dinamització comunitària i agenciament social.
Metodologies de treball	Pedagogies col·laboratives de producció audiovisual.
Subsistència econòmica	Subvencions, contractació pública i tallers particulars.
Web	-

Marta Ricart i Masip

És artista i educadora. La seva trajectòria passa pels àmbits de la recerca, l'educació, la dinamització comunitària i l'art. Ha estat professora associada de l'àrea d'educació artística de la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona així com professora de secundària. Actualment treballa en el projecte ACNÉ, un projecte de dinamització rural a través de l'art. Ha realitzat projectes artístics de dinamització comunitària amb diversos col·lectius, contextos i grups d'edat, des de l'any 2001. Sòcia-fundadora de l'entitat *Teleduca. Educació i Comunicació* i co-fundadora de la *Xarxa Artibarri. Comunitats Creatives per al Canvi Social*. Ha realitzat diversos articles sobre art i dinamització comunitària i és coautora de les publicacions: *Joves, creació i comunitat. Col·lecció Finestra Oberta. Fundació Jaume Bofill* i *Processos creatius transformadors*. Ed. El Serbal.

PROJECTE: Avis Reporters

L'ajuntament de Solsona porta a terme des del 2005 un taller d'audiovisuals i noves TIC per a gent jubilada del municipi, i es desenvolupa entres els mesos de gener a juny en un total d'una hora i mitja setmanal. El taller s'inicia a proposta de la cap de serveis socials (Clara Agut) i pel fet que aquesta coneix la feina i trajectòria de l'artista i educadora comunitària Marta Ricart en el camp de la dinamització comunitària, i per la voluntat d'aquesta de generar un taller amb aquests objectius de dinamització. L'objectiu a mig termini del taller és el de generar una dinàmica que activi o dinamita la gent gran de Solsona, i especialment els avis ja que no acostumen a assistir tant als tallers i cursos oferts per l'ajuntament. Amb una regularitat d'un cop per setmana i durant els mesos que van de gener a juny, els avis i àvies es troben amb la tallerista que els ensenya tècniques audiovisuals com l'ús de la camera digital, l'edició d'imatge amb photoshop, teoria de la imatge i els mitjans de comunicació, i l'ús de la videocàmera. “Vam treballar artistes, punts de vista, posicions personals davant del món, com tot ho podem projectar amb imatges”

El grup està format en el seu primer any per 10 alumnes, i enguany, en el curs de 2011 es compon per 16 inscrits, dels quals més de la meitat són encara alumnes del primer curs. El grup s'han reunit al llarg dels anys en diferents espais de l'ajuntament de Solsona, com el Casal d'avis Estel, el Telecentre, el Punt Omnia i el Casal de Cultura i Joventut, sobre els quals s'han plantejat una interrelació amb un mínim de dinamització mútua amb els col·lectius que hi han trobat. El taller es caracteritza per la seva metodologia de treball dialògica de diàleg i exploració col·laborativa on, gestionat per l'artista Marta Ricart, es porten a terme com a mínim un reportatge fotogràfic per curs, el qual s'exhibeix a les instal·lacions de l'ajuntament de Solsona. És una metodologia marcada "sempre des de l'acció" i on, en paraules de Marta Ricart "treballem el tema, ens informem, i a més ells van recollint material, tenen un dossier, llegim molt, essent molt tipus universitat". L'enfocament de Marta Ricart és "polític i ideològic, tothom som capaços d'imaginar el nostre entorn i canviar-lo", "tot té un sentit crític".

El projecte ha consolidat un grup dinamitzat d'avis i avies de Solsona, formats en tècniques audiovisuals i noves TIC i actius en l'àmbit ciutadà i cultural del municipi. El grup ha realitzat 4 exposicions, 3 vídeo documentals de gent gran, està elaborant un blog encara no publicat, realitza intervencions de suport, dinamització i recerca-acció en el municipi al voltant dels events culturals i socials que l'ajuntament elabora, i està actualment pendent de rebre una subvenció del ministeri de cultura per realitzar un projecte artístic-social sobre els esports tradicionals de pagès en el món rural.

El grup es troba en un procés que deixa cada cop amb menys pes la part tècnica i teòrica per centrar-se en la vessant més pràctica i de realització de projectes. El grup ha esdevingut de manera informal com un grup associat actiu i reconegut en el poble com "els avis reporters". Des de la visió estratègica de gestió i agenciament de la coordinadora Marta Ricart, espera en el pròxim curs 2011 poder consolidar formalment el grup, primer amb "senyals d'identitat, el

blog, inclús un logo d'identificació d'ells", per a la llarga potser deixar les subvencions per apuntar a "fórmules, o muntar algun projecte super-creatiu que treguessim cada any que ens financés".

ANNEX 2

Persones entrevistades

Persones entrevistades	Perfil
Javier Rodrigo (Artista – dinamitzador principal)	Formació en belles arts, és investigador i educador d'art. Coordinador de projecte Bordergames en varis municipis de Catalunya.
Mercè Zegrí (Altre actor dinamitzador/Promotor/col·laborador)	Dinamitzadora comunitària, membre de Fundació Desenvolupament Comunitari i dinamitzadora comunitària i coordinadora del projecte Bordergames a Sant Celoni.
Omar Jabri (Participant)	Jove de 23 anys i d'origen marroquí participant en el projecte
Marta Ricart (Artista – dinamitzadora principal)	Formació en belles arts, és investigadora i dinamitzadora comunitària a través de la producció audiovisual i altres formes d'educació d'art. Coordinadora dels projectes De tothom de cadascú i dels Avis reporters.
Antònia Moreno (Participant)	Jubilada, 65 anys. Immigrant amb 22 anys de Càceres i resident a Sant Joan de Vilatorrada. Participant en el projecte De tothom de Cadascú.
Ming Wei (Participant)	Jove d'origen xinès de 19 anys d'edat i participant en el projecte De tothom de Cadascú.
Albert Marañón (Altre actor dinamitzador/Promotor/col·laborador)	Regidor d'Immigració, Participació Ciutadana i, Solidaritat, Cooperació i Foment de la Pau de l'Ajuntament de Sant Joan de Vilatorrada. Membre coordinador del seguiment institucional del projecte De tothom de cadascú.
Maria Casanovas (Participant)	Tècnica d'immigració de l'Ajuntament de Sant Joan de Vilatorrada. Membre coordinadora del seguiment institucional del projecte De tothom de cadascú.
Guillermina Martínez (Altre actor dinamitzador/Promotor/col·laborador)	Directora de l'escola d'adults de Sant Joan de Vilatorrada i educadora en el projecte De tothom de cadascú.
Flora Grané (Altre actor dinamitzador/Promotor/col·laborador)	Educadora de l'aula d'acollida de l'IES Quercus i educadora coordinadora en el projecte De tothom de Cadascú.

aborador)	
Pere Escobies (Participant)	Jubilat de 64 anys i antigament obrer a Solsona. Participant del taller dels “avis reporters”
Pilar Guilanyà (Participant)	Jubilada de 69 anys i antigament peixatera a Solsona. Participant del taller dels “avis reporters”
Mariló Fernàndez (‘Artista’ – dinamitzadora principal)	Formació en belles arts, experiència en l'àmbit de l'educació artística. Artista coordinadora del projecte L'Herència.
Francisco Rubio (‘Artista’ – dinamitzador principal)	Formació en belles arts, experiència en l'àmbit de l'educació artística. Artista coordinadora del projecte L'Herència.
Francesc Vila (Altre actor dinamitzador/Promotor/col·laborador)	Director del museu comarcal de Manresa i coordinador del projecte Espai Memòries on s'aplica el projecte L'Herència.
Roger Olivella (Participant)	Estudis en enginyeria tècnica de telecomunicacions, estudiant del cicle formatiu d'Animació Sociocutural a l'Institut Guillem Catà de Manresa. Participant en el projecte L'Herència. 22 anys.
Sílvia Guerrero (Participant)	Estudis en ceràmica, estudia el cicle formatiu d'Animació Sociocultural a l'Institut Guillem Catà de Manresa. Participant en el projecte L'Herència. 34 anys.

ANNEX 3

Qüestionaris 1 i 2

Q-1. PROTOCOL D'ENTREVISTA : _Formadors i Altres actors

[Protocol d'entrevista als artistes coordinadors dels projectes sobre les Entitats artístico-culturals a les que pertanyen]

- *Entitat:*

Persona entrevistada:

- Nom i Cognoms:
- Perfil professional:
- Càrrec i funcions dins l'entitat:

L'entitat:

- Quin tipus d'entitat és?

Cooperativa	
Autònoms	
Associació	
Altres	

- En quin(s) àmbit(s) situa el caràcter de la seva/es accions?

Art	
Cultura	
Pedagogia	
Altres	

- Són projectes interdisciplinars?
- Tipus de disciplina artística?

- Objectius, Ideologia i metodologies de l'entitat:

--

- Any, origen i continuitat de l'entitat.
(Experiència en projectes i anys de l'entitat en l'estimulació de ciutadania crítica)
(Fan coses cada any?)

--

PROJECTES

[Protogol destinat tant als artistes, educadors i altres actors directament implicats en el projecte]
(També utilitzat per entrevistar a membres dels governs municipals, excloent per aquests les preguntes marcades amb *)

- *Nom del projecte.*
- Rol i funcions dins el projecte de la persona entrevistada.

Projecte:

- Tipus de projecte?

Objectius Generals (Es pretén donar resposta a alguna <u>necessitat</u> ? Quina?)
Objectius Específics (Què obtenen els participants de la seva participació i altres repercussions?)
<u>Plaç</u> d'aplicació (curt/mitjà/llarg)
Origen del projecte: <u>Raons</u> (Existia un conflicte? Quin conflicte? Com era percebut per les diferents parts?)
<u>Origen</u> del projecte. (<u>Contractació</u> pública, ciutadana, o per iniciativa pròpia de l'entitat)
Qui <u>dissenya</u> el projecte?
Tipus de <u>finançament</u> del projecte i de l'entitat

Actors:

- A qui va dirigit el projecte?

Col·lectiu, Individus:
Comunitat-Barri:
Actors socio-polítics:
Xarxes:
Altres:

Quina ha estat la participació i implicació dels actors? (relat i valoració del treball i relació)

Movilització de la Societat Civil	Col·lectiu, individus participants motors:
	Comunitat-Barri:
	Xarxes:
Actors socio-polítics:	

(polítics, tècnics, policies, etc.)
Altres: (Sindicats, empreses i comerços, etc.)

- Existeix interacció d'institucions a diferents nivells? (governança multiescalar?)

Metodologia de Treball:

- En quines fases es desplega el projecte?
Metodologies de treball en cada fase (col·laboratives?) (presa de decisions, diàleg, etc.)

Com ha sigut la seva evolució? Té continuïtat? (més enllà de l'acompanyament original per part vostra)

Fase	Metodologia de treball
Continuïtat més enllà de la vostra intervenció?	
Interrupció o No continuïtat? Per quines raons? (Esbrinar les dinàmiques i projectes que s'han pogut generar per l'existència prèvia del projecte estudiat)	

- Quines són les dificultats i impediments més importants que us heu trobat pel desenvolupament correcte del taller-projecte?
- Quins són els punts forts o recursos que han fet avançar el taller-projecte?

Integració del projecte al barri on es porta a terme el projecte

Regularitat de les “intervencions” portades a terme pel projecte: <ul style="list-style-type: none"> • Intervencions amb certa periodicitat (més processuals, tasques de dinamització entre diferents col·lectius o actors) o més esporàdiques i puntuals? (Regularitat) 	
<u>Integració del projecte</u> i el col·lectiu participant en la vida del barri	Nivell d'incidència del projecte al conjunt dels barris o altres actors, col·lectius, d'aquest. <ul style="list-style-type: none"> • <u>Beneficis només pel col·lectiu participant</u> o s'extén a altres ciutadans? (col·lectius o individuals)

- Tipus de “espais” que contribueixen a generar o en els que es mouen els projectes i els seus integrants, pel diàleg, el desenvolupament cultural i la integració social. (Espais Físics: / Espais virtuals:)

- (Tenen algun tipus de memòria, seguiment o anàlisi dels projectes desenvolupats? Adquirir-la)

CONTINGUT DE LA PEDAGOGIA:

- S'inspira el projecte amb algun referent teòric i/o metodològic participatiu? De quina manera? (tenir en compte referents de participació-acció, recerca-acció, socio-anàlisi, pedagogia crítica)*
- Creus que s'adapta, o busca adaptar-se a un marc pedagògic crític?*
- Com s'enfocava el taller-projecte en els aspectes següents, i en quina mesura creus que va ser viscut i absorbit d'aquesta manera pels participants?*:

Estimulació conscient als participants d'algun <u>nou valor en ells</u> .
<u>Anàlisi crític de la situació i posició individuals</u> i en relació a l'entorn.
Sensibilitat davant <u>injustícies socials</u> de l'entorn (reacció, opinió activa i voluntat transformadora sobre: problemàtiques, factors estructurals, actors, discursos, etc.).
Compromís en voluntat i en pràctica en el <u>bé comú</u> i en l'entorn físic i ambiental.
Projecte que estimula una actitud i comportament envers la <u>transformació social</u> .
<u>Imaginar com es desitja</u> l'individu, el grup i el seu entorn.
Desenvolupar <u>estratègies d'intervenció col·lectiva</u> pel canvi social.

- Com treballa o treballava el taller-projecte en metodologia:

Habilitats de <u>diàleg i alteritat</u> .
<ul style="list-style-type: none"> • Presència d'aspectes de diàleg, cooperació, coneixença de l'altre i respecte (dins i fora del grup).
Relacions de <u>cooperació</u> grupal / intergrupals.
<u>Compromís, motivació i coratge</u> en la construcció de canvi social.

--

VALORACIONS FINALS

- Consideres que es va crear cohesió en el grup? Us entenieu bé?*
- Es va generar un sentit d'identitat de grup? i més enllà d'aquest? (barri, ciutat)*
- Dimensió de conflictes social (trobades, o generades)?
- Quina és la producció de documents i accions? (Exposicions, performances, manifestacions, pamflets, llibres, video, etc.)
  - Com es mostra, distribueix o es fa arribar a la població aquesta producció?
- Valoració del procés constructiu del projecte (relació: formadors – formants – obra)*

Procés constructiu imposat pel tallerista, sense cap possibilitat de discutir què volieu fer i com fer-ho (Imposició Vertical) - (1)	Procés constructiu compartit de manera cooperativa, on entre tots s'escullia el què es volia fer i com es volia fer (Cooperació Horitzontal) - (5)
---	---

- Valoració global de la relació que tenia amb els seus formants (Molt negativa / Molt bona).*
- Quina és la seva valoració final sobre els resultats previstos del Taller-projecte? (Molt negativa: 1 – Molt positiva: 10)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

- Els projectes assoleixen tot allò que es proposen? Existeix molt biaix entre la teoria o objectius previstos i la pràctica o èxits reals?
- El repetiries? Canviaries o afegiries algo? Què?: _____
- Com creus que aquest projecte ha influït en els participants? (Des d'aspectes personal a l'autoestima a la inclusió social)
  - Creus que es va produir Inclusió Social? (En certs àmbits i en altres no?)
- Quins punts positius i negatius veus al fet que No sigui la Societat Civil la que origina el projecte?
  - Permet algo nou?
- Punts "clau" que fan que el projecte sigui possible?
- Limitacions trobades en el desenvolupament del projecte, o generades per un mal disseny, planificació o desplegament d'aquest.

- Quines són per tú les aportacions de la via artística a la estimulació de conscienciació i acció crítica i comunitària?
- Comentaris finals.

MODEL ENTREVISTA OBERTA: _Formants (Participants)

- Projecte pel que s'entrevista a la persona.

SOCIODEMOGRÀFICS

- Nom i Cognoms.
- Any de Naixement.
- Lloc de naixement.
- Lloc de residència (Ciutat, Barri).
- Estudis i breu introducció personal.
- Ocupació.
- Contacte.

INTRODUCCIÓ

- Com vas acabar participant en aquest taller? Com vas/vau ser seleccionats? Podies decidir si participar-hi o no?
  - Proposta aliena (De qui?) / Proposta pròpia
- Segons vostè quins creu que eren els objectius del taller? El compartia?

INFLUÈNCIA (Primera aproximació General):

- Vas aprendre, augmentar o millorar algun coneixement en el taller?
  - Quins coneixements?
  - Si és així, de quina manera t'han servit o ajudat després del taller el que hi vas aprendre?

“PRAXIS” (durant el projecte):

- El fet de participar en aquest taller-projecte, ha augmentat el seu interès en “el tema” (del taller)?
  - política / arts / video / dibuix / teatre / pedagogia crítica / migració
  - i en els projectes amb altra gent? (treballar col·lectivament) Ho havia fet abans?
  - Altres:

“OUTPUTS”

- De les següents accions, quines accions concretes van portar a terme en el projecte:
  - Parlar amb actors:
    - institucionals (polítics, tècnics, policies, etc.); veïns; empreses / comerços; Altres.
  - Performances (algun tipus d'escenificació, teatre, show al públic)
  - Exposició o expressió pública de Resultats.
    - Pública oral (on, i per a qui?); Vídeo; Llibre; Panflets; Memòria; Audio;...
  - Altres:

- Alguna d'aquestes accions no les havia realitzat abans de participar en el projecte? Quines?

CONTINGUT (específic)

(Valors / Opinions / Actituds / Representacions)

- Quina ha estat la presència de reflexions i/o accions sobre els següents àmbits en el taller realitzat:

Atenció a les persones. (Serveis a les persones) (Àmbit: _____)
Medi Ambiental (ecologia i sostenibilitat)
Les relacions socials (Convivència, interrelació, etc.)
La presa de decisions (Política, participació, metodologies d'elecció i construcció, etc.)
Altres:

- Del paper que un mateix juga en aquests àmbits.

Els "ALTRES":

(xarxes i capital social)

- Vas conèixer gent nova en el taller?
- Encara hi mantens relació?
- Vas millorar o augmentar la relació amb coneguts/amics?

	Es va/van relacionar amb altres grups o persones durant el taller-accions?	Li va canviar l'opinió sobre algun d'aquests col·lectius després del taller?
Migrants		
Gent de diferent edat a la teva		
Actors institucionals (Ajuntament: polítics, tècnics; Policia, etc.)		
Mestres / Professors		
Sindicats		
Associacions de Veïns		
Altres:		

- (Són aquests, grups amb els que habitualment no tractes? Si és així, hi havies tractat mai abans? I en treball en equip per un projecte comú?

- Consideres que es va crear cohesió en el grup? Quin era l'ambit d'enteniment entre els participants?
- Us implicaveu en el taller-projecte més enllà de les hores estrictes d'aquest? (Discutin-ne, treballant-hi, etc.)

DESPRÉS DEL PROJECTE:

- Ha continuat el projecte d'alguna manera? O fins a quin punt l'ha influenciat la seva participació?
- Com creu que la seva participació en aquest taller-projecte va influir la seva participació en altres projectes col·lectius com els que acabem d'esmentar? (Cap influència; Algo d'influència; Molta influència)

	Influència del taller-projecte en la seva participació en organitzacions sense ànim de lucre
<i>Organitzacions voluntàries o sense ànim de lucre</i>	(Cap / Algo / Molta influència)
Org. d'art, musica o recreatives [V26]	
Org. Ambiental [V29]	
Org. Humanitària o caritativa [V31]	
Org. de Consum [V32]	
Associació de Veïns o semblant	
Altres: _____	

([V.]: Variables WVS)

- Considera que l'experiència viscuda i els aprenentatges obtinguts del taller-projecte han contribuït en el seu perfil o vida professional?
- En què?:
- Ha influenciat algun altre àmbit de la seva vida i persona? Quins i de quina manera?
- Ha parlat del projecte a altra gent? A qui? Encara en parles?
  - De quina manera en parles o n'has parlat?

METODOLOGIA-PARTICIPACIÓ:

- Valoració del procés constructiu del projecte (relació:formadors-formants-obra)

Procés constructiu imposat pel tallerista, sense cap possibilitat de discutir què volieu fer i com fer-ho (Imposició Vertical) - (1)	Procés constructiu compartit de manera cooperativa, on entre tots s'escullia el què es volia fer i com es volia fer (Cooperació Horitzontal) -
---	--

(5)

- Valoració global de la relació que tenia amb el seu formador:

Molt Negativa	Negativa	Normal(Indiferent)	Bona	Molt Bona
---------------	----------	--------------------	------	-----------

- Presència del diàleg a l'hora de construir amb el grup:

	Mai / Molt Poc / Algun cop / Bastant sovint / Sempre
Consideres que totes les visions es tenien en compte?	
Vas sentir algun cop que no podies expressar la teva veu?	
Vas sentir algun cop que no s'escoltava o no es tenia en compte la teva veu?	
Es va discriminar algú del grup en la construcció del projecte pel seu perfil o característiques? (Si és que sí, pq?:_____)	
Consideres que existeix una obertura per realitzar de la manera i amb les accions que el grup decideixi per assolir l'objectiu final de producció material? (videojoc, documental, reportatges, segons el cas)	

- Funcionament de l'organització i el treball en el taller?
- Com valora la relació i implicació dels actors institucionals en el projecte i amb el grup motor (educadors, dinamitzadors comunitaris, tècnics, polítics, etc.)?

VALORACIONS FINALS

- Quina és la seva opinió, valoració global sobre el Taller-acció?
(Molt negativa: 1 – Molt positiva: 10)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

- Va variar la seva opinió inicial sobre el taller en relació a la seva valoració final?
En positiu o en negatiu?
- El repetiries? Canviaries o afegiries algo? Què?
- Quin creu que és el valor, utilitat d'iniciatives d'aquest tipus (de creació 'artística' i de treball col·laboratiu)? Per què? (aspectes més rellevants del què aporten)
- Comentaris finals.

Bernat Marquilles Holgado és membre de ***L'ARADA Creativitat Social* sccl**. Des del 2007, l'Arada es dedica professionalment a facilitar *espais de participació-acció* per generar projectes des de la gent i en xarxa amb els actors locals d'un territori. Aquests projectes es poden consultar a larada.net. Des de dos grans plans comunitaris, s'han generat projectes col·lectius de: Recuperació de la memòria oral i popular de varis pobles; La promoció de l'emprenedoria en l'atenció a la gent gran en l'àmbit rural del Sud del Solsonès i Alta Segarra; La promoció cultural-turística del Sud del Solsonès; La promoció comercial del barri antic de Calaf; La recuperació i promoció del patrimoni geganter del Sud del Solsonès; Recuperació de la memòria popular a través de cintes de Super 8mm; La promoció de l'associacionisme, entre d'altres.

Contacte personal: bernatmh@gmail.com (665795553)

L'ARADA®